

DEMOCRAAT

Partijsecretariaat: Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ Den Haag,
telefoon: 070-858303

verschijnt 9 x per jaar

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

In verband met vervroegde kamerverkiezingen
verschijnt deze tweede extra editie van Democraat
buiten verantwoordelijkheid van de redactie.

**MET STEMBILJET
EN KANDIDATENLIJST
STEMBILJET INZENDEN
VOÛR 13 JULI A.S.**

CONCEPT- VERKIEZINGSPROGRAMMA

Verder in dit nummer:

- Overzicht kamerkandidaten
- Toelichting stemprocedure pag. 33
- Gewijzigde agenda ALV-33 op 16 en 17 juli a.s. in
DE FLINT AMERSFOORT
- Gegevens presentatievergaderingen pag. 52/53
- Huishoudelijke mededelingen.

AGENDA

Voor de ALV 16-17 juli 1982 is gewijzigd. De *strategie resolutie* zal in de ochtend worden behandeld.

vrijdag 16 juli 1982

- 20.00 uur 1. Opening door de partijvoorzitter en voorstellen van de congresleiding
- 2. Benoeming notulen- en stemcommissie
- 3. Toelichting op de stemprocedure
- 20.10 uur 4. Bespreking van het Verkiezingsprogramma
- 22.30 uur 5. Schorsing van de vergadering

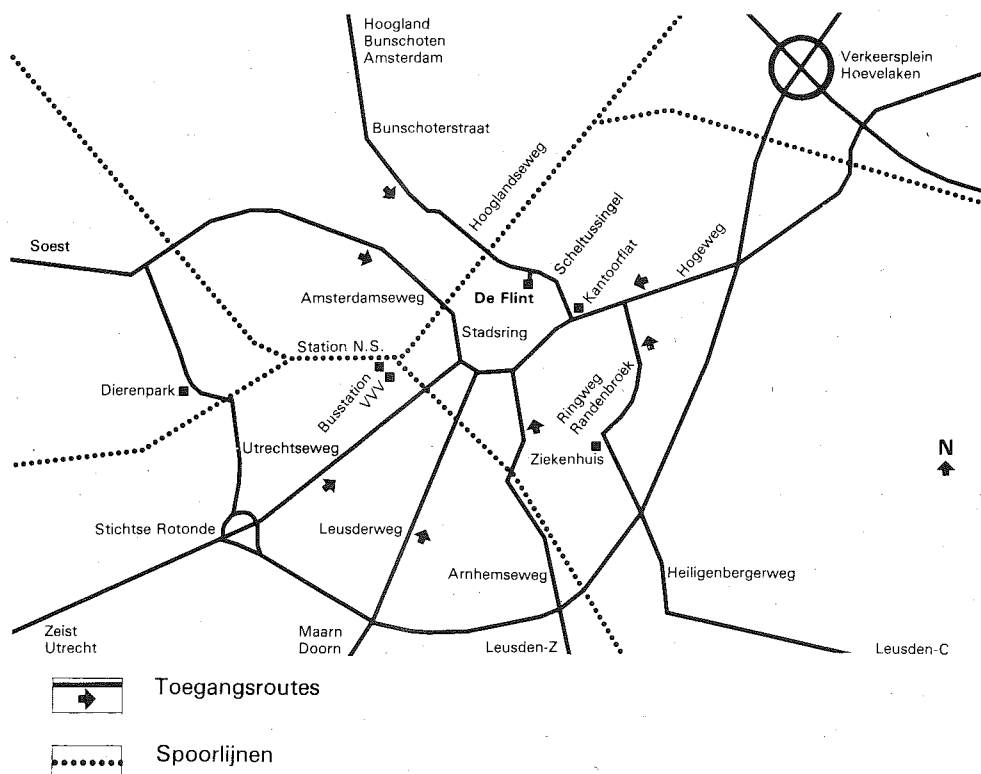
Hoe de Flint te bereiken?

Per trein. Bij het station lijn 6, die u vlak voor de deur (halte Cheltussingel) van de FLINT brengt. Vertrek van het beginpunt: 5 minuten voor elk heel en half uur.

Eigen vervoer: wij hopen dat bijgaand kaartje u de weg wijst.

zaterdag 17 juli 1982

- 10.00 uur 6. Heropening
- 7. Toelichting
- 10.10 uur 8. Toespraak partijvoorzitter
- 10.30 uur 9. Toespraak fractievoorzitter Tweede Kamer
- 10.50 uur 10. Bespreking strategieresolutie
- 12.30 uur Lunch. Sluiting kandidaatstelling voor het lijsttrekkerschap
- 13.15 uur 11. Presentatie kandidaten voor het lijsttrekkerschap.
- Opening stembussen
- 13.45 uur 12. Bespreking verkiezingsprogramma
- 14.15 uur Sluiting stembussen
- 15.10 uur 13. Presentatie campagneplan
- 15.30 uur 14. Uitslag stemming lijsttrekker
- 15.30 uur 15. Toespraak lijsttrekker
- 16.00 uur 16. Sluiting door partijvoorzitter.

TOELICHTING OP HET VERKIEZINGSPROGRAMMA

D'66 komt, zoals andere partijen, ook met een nieuw Verkiezingsprogramma. Alvorens de procedure voor totstandkoming daarvan hier uiteen te zetten, wijst het Hoofdbestuur op het volgende: Zo spoedig mogelijk zal een sterk verkorte versie van het Verkiezingsprogramma verschijnen. Deze verkorte versie zal op grote schaal tijdens de komende campagne worden gebruikt, en zal bestaan uit een uittreksel van de verschillende hoofdstukken van het complete programma.

Dan nu de toelichting.

Het Hoofdbestuur heeft gekozen voor een zo spoedig mogelijk na de ALV te verschijnen Verkiezingsprogramma, dat dan zal bestaan uit drie soorten tekst. Zoals iedereen begrijpt is het immers onmogelijk het volledige programma te herschrijven.

Deze drie soorten zijn de volgende:

1. teksten die letterlijk uit het vorige programma zijn overgenomen;
2. teksten, die - overeenkomstig de "nood-procedure" uit het Huishoudelijk Reglement - bescheiden door Hoofdbestuur en Programmacommissie zullen worden ge-actualiseerd;
3. teksten, die geheel of op onderdelen zijn herschreven en die op 16 en 17 juli 1982 aan de ALV ter beslissing worden voorgelegd.

De eerste soort teksten vindt u t.z.t. in het nieuwe programma terug, de tweede soort zal zo mogelijk ter kennisneming op de ALV beschikbaar zijn, de laatste soort treft u hierbij aan.

Deze laatste groep teksten kunnen door de leden worden geamendeerd. Amendementen dienen uiterlijk op 12 juli a.s. om 17.00 uur op het landelijk secretariaat ingediend te zijn. Gezien de zeer korte voorbereidingstijd op het congres is het absoluut noodzakelijk dat de amendementen aan de volgende voorwaarden

voldoen (d.w.z. naast de formele voorwaarden zoals voldoende handtekeningen):

- getypte tekst,
- alleen de voorzijde van het A-4 gebruiken,
- duidelijke vermelding van de passage in het concept, waarop het amendement betrekking heeft,
- één amendement (hoe klein ook) per vel,
- duidelijke vermelding van twee contactpersonen met telefoonnummers, graag ook overdag.

Verwerking van de amendementen tot een congresboek kan op deze wijze met tenminste één kostbare dag bekort worden.

Niet amendeerbaar zijn die onderdelen die gelijk zijn aan het oude verkiezingsprogramma. In de bijgaande teksten zijn de nieuwe punten zoveel mogelijk als zodanig aangeduid.

Van de hoofdstukken Energie, Onderwijs en Vrede en Veiligheid zijn alleen de nieuwe onderdelen hierbij gevoegd.

Wederom ten gevolge van de tijdsdruk is de taalkundige redactie hier en daar niet optimaal. Redactionele suggesties kunnen tot op het congres aan de Programmacommissie worden overhandigd. Deze wijzigingen zullen echter niet als amendement worden behandeld.

Voor verdere inlichtingen gaarne contact opnemen met Michiel ten Brink (secretaris-politiek), telefoon: 071-141934 of op het landelijk secretariaat.

Het Hoofdbestuur.

II-1: NAAR EEN INFORMATIEBELEID

Onze samenleving ontwikkelt zich van een industriële maatschappij naar een steeds meer op informatie gebaseerde samenleving. De privacy is een onderwerp dat al sinds 1971 terecht centraal staat. De laatste jaren is echter gebleken, dat informatiebeleid veel meer onderwerpen omvat dan alleen privacy. Een samenhangende informatie-economie moet worden ontwikkeld. Voor verlangde informatie zal een realistische prijs moeten worden betaald, maar door subsidies moet de overheid basisvoorzieningen, zoals bibliotheken, garanderen. De uitdaging van een nieuwe samenleving moet worden opgepakt.

Beleidsuitgangspunten

Het informatiebeleid moet zich toespitsen op onder meer openbaarheid, rechtsbescherming t.a.v. vertrouwelijke informatie, democratische controle op de informatiekkanalen, het voorkomen van monopolievorming, het beschermen van de rechten van minderheden, het scheppen van beroeps- en arbitragemogelijkheden en het verzekeren van de toegankelijkheid van de informatiekkanalen voor alle maatschappelijke groeperingen, zowel aan de verzend- als aan de ontvangstkant. Het informatiebeleid moet vorm krijgen in samenspel van overheid, wetenschap en techniek, bedrijfsleven en burgers. De overheid moet zich hierin allereerst en doelbewust richten op de belangen en de wensen van de burgers, de gebruikers van informatie. Omdat de informatiesector groeiend is, dienen onderwijs- en werkgelegenheidsbeleid extra aandacht te krijgen. Gedacht moet worden aan wetgeving (datanetten, auteursrecht, privacy), financiële hulp (onderzoek, innovatie) en snelle besluitvorming (bijv. over de toegang tot en de exploitatie van nieuwe media). Een kerwet, waarin de grondbeginselen van informatie en communicatie zijn opgenomen, zou een uitweg kunnen bieden uit de huidige impasse, die maakt dat nu nieuwe technologische ontwikkelingen geforceerd worden ondergebracht in bestaande wetgeving, geënt op oudere technieken.

Informatie en werkgelegenheid

De kwaliteit en kwantiteit van de werkgelegenheid op het informatieterrein moet in het werkgelegenheidsbeleid van de overheid veel aandacht krijgen. Om de groei in deze sector ook ten goede te doen komen aan de Nederlandse werkgelegenheid, is steun van de overheid onontbeerlijk (bijv. gericht aankoopbeleid, steun aan experimenten, exportbevordering). Nauwe samenwerking is nodig tussen de overheid, de zogenaamde informatie-industrie en de onderzoekssector, terwijl al het mogelijke gedaan moet worden om ook de burger bij het invullen van het beleid te betrekken. De overheid moet bevorderen dat het bedrijfsleven op nieuwe ontwikkelingen tijdig kan inspelen. Ontwikkelingen in het bedrijfsleven tot meer Europese samenwerking moeten door de overheid worden gestimuleerd. De informatiesector biedt meer mogelijkheden dan tot dusver benut zijn voor het inschakelen van vrouwen in het arbeidsproces en het invoeren van deeltijdarbeid voor mannen en vrouwen.

Informatie en macht

Geconcentreerd bezit van informatie is een instrument van macht. Nieuwe technische middelen enerzijds en toenemende ingewikkeldheid van organisaties anderzijds, leiden ertoe dat de neiging ontstaat steeds meer informatie centraal te gaan beheeren. Dit dreigt te leiden tot ongewenste machtsconcentraties, ook bij de overheid zelf. Dezelfde technische middelen bieden evenwel ook mogelijkheden om de keuzevrijheid van elke individuele burger te vergroten. Hiertoe moeten politieke keuzes worden gemaakt. D'66 kiest in principe voor decentralisatie.

Organisatie van het informatiebeleid

Voor zover de overheid zich met informatiezaken bezighoudt gebeurt dat versnipperd over vele departementen en wetten. Dat betreft ook de informatieoverdracht door de overheid zelf. De opzet van een samenhangend informatiebeleid is een noodzakelijke voorwaarde voor het uitbouwen van een open samenleving en het bevorderen van het economisch en maatschappelijk welzijn van zowel groepen als individuen. Het beleid dient gedecentraliseerd te zijn.

Bescherming van de privacy

Wij hechten veel waarde aan de bescherming van de privésfeer van de burger. Met de afhandeling van het eind 1981 bij de Tweede Kamer ingediende ontwerp 'Wet op de persoonsregistraties' moet spoed betracht worden. Het ontwerp 'Wet op de Centrale personenadministratie' moet worden bekeken tegen de achtergrond van de voorkeur van D'66 voor decentralisatie.

P.T.T.

De toevloed van nieuwe technologische mogelijkheden op het informatieterrein stelt onder meer de vraag aan de orde of de diverse monopolieposities van de PTT onverkort gehandhaafd moeten worden. De ontwikkeling naar een Postbank wordt door D'66 gesteund. Daarbij is spoedige duidelijkheid over een Nationaal Betalingscircuit gewenst. Het moet worden tegengegaan dat de beschikking over informatiebestanden in dezelfde handen raakt als het beheer van de informatiekkanalen (zie ook IV-j; Economische Orde). In een informatiesamenleving heeft de PTT een steeds grotere verantwoordelijkheid voor de hoofdstructuur van het informatieverkeer. Dit stelt zware eisen inzake de beheersstructuur en de democratische controle. Maatschappelijk gewenste voorzieningen moet en voortvarend tot stand worden gebracht (zie ook Informatie en werkgelegenheid).

Informatie en onderwijs

Het onderwijs moet snel en beter gaan inspelen op het feit dat nieuwe informatietechnieken de wereld, waarin de leerlingen straks gaan functioneren, ingrijpend veranderen. Scholing, ook aan de onderwijsgeveenden, in het opschoren, vormgeven en gebruiken van informatie moet geïntegreerd worden in alle vormen van onderwijs, vooral ook in nascholingsprojecten en het tweede-kans-onderwijs. Alleen dan bestrijden wij de ongelijkheid van kansen die anders voortvloeit uit het verschil in vaardigheid bij gebruik van informatiekkanalen. Ter verbetering van de relatie onderwijs/arbeidsmarkt en ter stimulering van de Nederlandse informatie-industrie is een goede afstemming tussen het onderwijs- en het economisch beleid.

Een eerste belangrijke stap hiertoe kan de re- alisering zijn van ons plan: de computer in het onderwijs. Dit plan voorziet erin alle leerlingen in het eerste brugjaar te trainen in het gebruik van computers, een vaardigheid die later in de maatschappij even onontbeerlijk zal blijken als kunnen fietsen of zwemmen. Door archief van 50.000 zakcomputers inééns kunnen alle gemiddeld 200.000 dertienjarigen die het eerste brugjaar doorlopen, ruimschoots geoefend raken in computergebruik. Op 750 scholen voor voortgezet onderwijs en op Paedagogische Academies in het bijzonder moeten complete mini- of microcomputers worden geïnstalleerd. De kosten (ca. 50 miljoen) dienen als een matige investering door E.Z. te worden gedragen. De order dient aan de Nederlandse industrie geqund te worden, zodat er tegenover

de investering niet alleen belangrijke kennisvergroting bij de jeugd staat, maar bovendien een stimulans voor een toekomstgerichte industrie, die ook speciale software voor het schoolgebruik kan gaan ontwikkelen.

Nationale inventarisaties

Veel beeld- en geluidsmateriaal is door versnippering van archivering verloren gegaan, veel is ook voor de meeste mensen onbereikbaar, omdat er geen goed overzicht bestaat van nationaal totaal aanwezige informatie. Wij bepleiten daarom instelling van een wettelijk depot van Nederlandse publikaties, van een nationale bibliografie en van een nationaal beeld- en geluidarchief. Ook inventarisatie van alle in computergeheugens opgeslagen gegevensbestanden is vereist.

Internationaal beleid

Bij het maken van internationale -waaronder Europesebeleidsafspraken, moet centraal staan dat internationaal geregeld wordt wat landelijk niet goed te regelen is. Dat geldt bijv. voor besluiten over satellieten, bepaalde overdrachtstarieven, aspecten van privacywetgeving en harmonisatie zowel als uitbouw van de auteursrechtwetgeving. Steeds dient terdege rekening te worden gehouden met de consequenties voor de Derde Wereld. In veel internationale verbanden waarin de Nederlandse overheid deelneemt, komen informatieprojecten aan de orde. Het beleid moet er systematisch op gericht zijn om de uitvoering van deze projecten voor Nederland te verwerven.

II-i MEDIABELEID

Ten aanzien van alle media moet de overheid de grondwettelijke vrijheid van meningsuiting, de verscheidenheid van informatievoorziening en die van opinievorming waarborgen. Inzake de vrijheid van meningsuiting heeft de overheid een dubbele taak: waarborgen en realiseren; waarborgen van de uitingsmogelijkheden en bevorderen van de verspreiding ervan. De overheid dient te waken tegen monopolievorming en protectionisme, met name ook t.a.v. de nationale omroeporganisaties die niet gevrijwaard mogen blijven van concurrentie door lokale zendgemachtigden, of kabeldoorgifte van buitenlandse satellietprogramma's. Met de inhoudelijke kant van de media heeft de overheid principieel geen bemoeienis.

Televisie

Invoering van een derde net is nu zonder veel problemen mogelijk. Dit derde net moet in handen komen van een stichting, die ressorteert onder een "NOS nieuwe stijl", die programma's afwisselt met reclameblokken. Zogenaamde "underwritten" uitzendingen (gesponsorde programma's zonder sponsorinvloed op de inhoud) worden op dit net toegestaan. De opbrengsten van dit derde net vormen dan met de omroepbijdragen, de reclame-inkomsten van het eerste en tweede net, en de "marchandisinginkomsten" (opbrengsten uit de commerciële exploitatie van door de televisie populair geworden thema's, personen en onderwerpen of figuren), de financiering van de gehele omroep. Een nader te bepalen percentage van de totale opbrengsten moet gestort worden in een productiefonds voor kostbare, cultureel waardevolle programma's. Het eigen Nederlands aandeel in de producties (vooral ook de dramatische) verdient drastische uitbreiding. (Zie ook de SWB-nota "landelijke en Regionale Omroep"). Binnen het door ons voorgestane omroepbestel is geen ruimte voor verdeling van zendtijd op basis van het aantal abonnees van de omroepbladen.

Radio

De radiozendtijd behoeft niet persé in handen te blijven van omroeporganisaties met ook een televisie-machtiging. Het streven moet gericht zijn op horizontale programmering (dagelijks dezelfde programmatypes op dezelfde vaste tijden, als service aan de luisteraar, en op zenderredacties (voor Eilversum III en IV) die het programmapatroon centraal stellen.

Lokale en regionale radio en televisie

De vrijheid van expressie en informatie als grondslag voor ons mediabeleid, brengt met zich mee dat afstand moet worden gedaan van de bestaande wettelijke en beleidsmatige belemmeringen voor technisch mogelijk geworden vormen van

lokale en regionale omroep. D'66 is voorstander van een landelijke bedekking met lokale en regionale radio. De enige financieringsbron hiervoor die D'66 uitsluit, is degene die invloed zou verschaffen aan lokale of regionale overheden.

Dat geldt voor de lokale of regionale overheden, maar ook voor de adverteerders, wij wijzen overigens met name reclame als financieringsbron niet af. Lokale en regionale radio dient in het algemeen ook via de ether te kunnen worden ontvangen. Lokale t.v. zou zich in het algemeen kunnen beperken tot het kabelmedium. Op basis van de vrijheid van meningsuiting dient voor lokale en regionale kabel- en etheromroep een afzonderlijke wettelijke regeling tot stand te komen. De toewijzing van zend- en/of kabeltijd zal op basis van die wet door een onafhankelijk landelijk orgaan plaats moeten vinden.

Organisatie

Wij zijn voorstanders van een gewijzigde structuur van de NOS. Voor uitwerking van onze ideeën daarvan verwijzen wij naar ons Beleidsprogramma Hoofdstuk Media.

Pers

Er dient een Wet Persvoorzieningen tot stand te komen, waarin ook het Bedrijfsfonds voor Pers moet worden ondergebracht. Dag-, nieuws- en opinieweekbladen en bepaalde tijdschriften, die een bijdrage leveren aan de veelvormigheid van het aanbod en die in financiële moeilijkheden verkeren, moeten in principe via het Bedrijfsfonds, in aanmerking kunnen komen voor tijdelijke steun. Op die manier kan ongewenste vershraling van het aanbod, monopolievorming een aantasting van de redactionele onafhankelijkheid worden voorkomen. Bij verdere uitgeversconcentraties moet angstvallig gewaakt worden voor behoud van het veelvormig aanbod.

Film

Een eigen scenariocultuur moet worden bevorderd door het, in samenwerking met het Fonds voor de Letteren uitwerken van een stelsel van gerichte opdrachten en evenredige beloningen. Het bioscoopbedrijf moet in de gelegenheid worden gesteld, om via een bescheiden heffing op alle entree-bewijzen, de produktie van Nederlandse films sterk te stimuleren.

Fotografie

Een goede wettelijke regeling m.b.t. het auteursrecht en vooral de controle daarop en de incasso daarvan, heeft (ook sociaal) een hoge urgentie.

Geluidsdragers

Het veelvormig aanbod is op de markt van platen en cassettes goeddeels verdwenen. Herstel van het pluriforme aanbod in deze sector vraagt overheidsmaatregelen inzake van BTW, Prijsbindingsafspraken, ratificatie van de Conventie van Rome, leenrecht op geluidsdragers, compenserende bestemmingsheffing op geluidcopiematerialen, effectiever justitieel optreden vervaardigers en verkopers van "witte platen" (= diefstal van auteursrechten) en het scheppen van gunstiger financieringsmogelijkheden voor kleinschalige producenten van minderheidsrepertoires. Soortgelijke regels dienen ook te gelden voor videobanden.

Het boek

Bindende prijsafspraken voor eenvormige producten zijn strijdig met het consumentenbelang (zie IV: Economische Orde). Een uitzondering moet hier worden gemaakt voor veelvormige culturele media als het boek. Loslaten van de prijsbinding betekent daarbij aanbodvershraling, verlies van verkooppunten en stijgende prijzen voor minderheidsboeken. Voor ons beleid t.a.v. het boek verwijzen wij naar de SWB-publicatie "Het (bedreigde) boek in de samenleving", waarin de volgende beleidsuitgangspunten uitgewerkt zijn:

- handhaving verticale prijsbinding;
- invoering leenrecht voor auteur (in de ruimste zin) en uitgaven, binnen het kader van de auteurswet;
- beter wettelijk kader voor een effectieve reproductie;
- oprichting van een Fonds voor de lezer ter medefinanciering (op refundbasis van kwaliteitsboeken voor minder omvangrijke publieke sectoren);
- garantiesubsidies voor assortimentshandhaving bij de detailhandel (garantie voor rente op in assortiment geïnvesteerd vermogen);
- samenwerkingsvormen bibliotheek-boekhandel;
- meer formatieplaatsen bibliotheekwerk;
- stichting Productiefonds Wetenschappelijke publicaties;
- coördinatie van de Universitaire Pers.

II-j KUNSTEN

In de keuze tussen een kunstenaarsbeleid en een kunstbeleid, kiezen wij voor het laatste.

Een kunstenaarsbeleid houdt zich voor alles bezig met de sociaal-economische positie van de kunstenaar.

Deze dient echter als alle burgers onder het totale sociaal-economische beleid te vallen en in die zin geen uitzonderingspositie in te nemen.

Voor iedereen dient er één sociale inkomensverzekering te komen (zie IV), het krappe kunstbudget dient dan ook voor een beter kunstbeleid aangewend te worden.

Bezuinigen?

In de voorbije jaren van hoge welvaart bleef de groei van voor de kunsten beschikbare budgetten relatief vaak achter bij de groei van alle andere overheidsbestedingen. Daarom is het niet wenselijk deze reeds beperkte budgetten nu wel te onderwerpen aan algemeen geldende bezuinigingspercentages. Noodzakelijke bezuinigingen mogen niet leiden tot onherstelbare vernietiging van zorgvuldig opgebouwde structuren.

Horizontale en verticale spreiding decentralisatie

Samenwerking tussen beroeps- en amateurskunstenaars (niet alleen artistiek maar ook wat betreft hulpmiddelen e.d.) moet worden bevorderd.

Voor werkloze beroepskunstenaars moet het mogelijk zijn om met behoud van uitkering hun krachten aan deze samenwerking te verlenen. Spreiding en amateuristische kunstbeoefening zijn gediend met decentralisatie van het kunstenbeleid. Vergroting van de provinciale en gemeentelijke autonomie mag evenwel niet betekenen dat kwetsbare en experimentele initiatieven daardoor in de knel komen: garanties daarvoor moeten ingebouwd.

Een snel tot stand te brengen Wet op de Kunsten, dient tenminste de randvoorwaarden te bevatten, waaronder kunstenbudgetten gedecentraliseerd worden. Gezien de golf van van weinig samenhangende en structuren bedreigende bezuinigingen op kunstengebied op landelijk niveau, dient op zeer korte termijn in een plan voor de kunsten gecoördineerd overleg tussen rijk, provincies en gemeenten terzake gecentraliseerd te worden.

Beleid

De budgettaire ruimte die kan ontstaan door beter kostenbewaking, jaarlijkse groei (hoe gering ook) en herverkaveling, dient geheel te besteed te worden aan het inhalen van de achterstand van de scheppende kunsten. Instrument hiervoor dient de Raamwet Fondsen Scheppende Kunsten te zijn. Aan een actief opdrachtenbeleid geeft D'66 de voorkeur boven een statisch subsidiebeleid. Subsidievoorwaarden zijn daarvoor aangewezen. Daarmee kunnen zowel doublures als leemten in het aanbod worden voorkomen, als een groter Nederlands aandeel in de repertoires worden verzekerd. Zulks om de eigen identiteit te bevorderen en als bijproduct de inkomenspositie van onze eigen scheppende kunstenaars buiten direct bezwaar van de schatkist te stabiliseren. Dezelfde eis mag worden gesteld aan radio en televisie, vooral als daar het productiefonds tot stand is gekomen. (Zie onder media.)

Financiering

De subsidiëring op jaarbasis laat vaak een verhoogde uitgave activiteit tegen het eind van het speeljaar zien. Wij geven bij kunstensubsidiëring dan ook de voorkeur aan een financieringssysteem in rekening-courant, gekoppeld aan een verplichting tot "refunding" in de zeldzame gevallen van gunstige eigen opbrengsten. Het spreekt vanzelf dat betere spreiding en dus langere series hierin een gunstig element kunnen vormen. Alternatieve financieringsbronnen voor het kunstenbeleid moeten gevonden worden in samenwerking met het Ministerie van Justitie: erkenning van leenrecht en betere regeling repressrecht (Zie onder Media) en het uitvoering geven aan de Conventie van Rome inzake de nabuurrechten van uitvoerende kunstenaars. Auteurs en kunstenaars moeten beschermd worden in hun economisch zwakke positie tegenover opdrachtgevers, door een wettelijke regeling van hun meest gangbare contracten met de exploitanten van hun werken, die veelal de media zijn.

Beeldende kunstenaars zouden gebaat zijn met het bindend maken van de zgn. 5%-regeling bij aanbesteding van openbare gebouwen en bij de controle op kunstzinnige besteding daarvan. De mogelijkheid van kunsten-sponsoring door het bedrijfsleven (hoe marginaal ook) verdient nader onderzoek. Met name speciale manifestaties en festivals kunnen hiervan naar buitenlands voorbeeld profiteren.

Kunstenonderwijs

Het kunstenonderwijs dient beter te gaan aansluiten op de terecht hoge eisen van de instellingen. Voor toelating tot die opleidingen dient daarom het Mammoetwet-getalscriterium verlaten en de drempel verhoogd te worden. Kunstenonderwijs moet gericht zijn op kwaliteit niet op kwantiteit en mag in die zin elitair zijn. Immers de beoefening van een artistiek beroep vereist eenzelfde professionaliteit en soms excellentie, die de samenleving ook van andere beroepen verwacht. Daarom dient men bij toelating van het voortgezet onderwijs zodanig te differentiëren, ook binnen de vakken, dat de opleiding relevant kan worden geacht voor de keuze van de kunstopleiding.

B.K.R.

De onder Sociale Zaken ressorterende Beeldende Kunstenaars Regeling is, hoe noodzakelijk op dit moment ook, een ongelukkige, frustrerende zaak. Aan het sociale principe ervan mag pas getornd worden als er een betere regeling in zicht is. Wij streven ook hier naar duidelijkheid in structuren en verantwoordelijkheden. In een kunstenbeleid behoren geen vertroebelende sociale normen gehanteerd te worden, evenmin als andersom. In een kunstenbeleid past wel een actief aankoop- en opdrachtenbeleid. Het geven van stipendia en reisbeurzen en het mogelijk maken van experimenten e.d. Er dient een beter systeem te komen voor het verspreiden van BKR-werken, naar openbare gebouwen, bedrijven en particulieren, BKR-werken dienen in de kunstuitlen te worden gebracht, waarbij leners het recht van koop hebben.

Organisatie

Zie onder II c- Organisatie Departementen.

Buitenland

Het kunstenbeleid dient zich met meer zelfvertrouwen te richten op exportbevordering van scheppende en herscheppende kunst. Nederlandse diplomaten moeten beter worden voorbereid op hun promotionele taak t.a.v. met name eigentijdse kunst. Uitzending van tijdelijke culturele attachés uit de kunstenwereld verdient aanbeveling. Met Vlaams-België moet samenwerking worden gezocht. Het is een Europees belang de diversiteit van de culturen te handhaven, waarbij van Europees Parlement en EG mag worden gevraagd vooral de kwetsbare, kleinere culturen te steunen.

III-a DE SCHAARSTE AAN BETAALD WERK

De geregistreeerde werkloosheid in ons land bedraagt volgens de nieuwste definities in het voorjaar '82 ruim 600.000 arbeidsplaatsen. Maar het feitelijke werkloosheidsprobleem is nog veel groter. Zeer grote groepen ex-werknemers zitten tegen hun zin en tegen de bedoeling van die wetten in de AAW of de WAO. Naar schatting zijn er daarnaast nog eens ruim 100.000 mensen die zouden willen werken maar geen kans hebben op een baan. De komende jaren zal de beroepsbevolking bovendien jaarlijks met zo'n 50.000 manjaren toenemen, omdat meer nieuwe arbeidskrachten op de markt komen dan er gepensioneerd uit-treden. Juist de jeugdwerkloosheid zal daar-om krachtig moeten worden bestreden. Naast een tekort aan werk is er dan bovendien nog een teveel aan kwalitatief weinig aanvaard-baar werk: zware lichamelijke arbeid, of ar-beid die zo geestloos en uitzichtloos is, dat werknemers redemotiveerd raken. Dat leidt dan weer tot onaanvaardbaar menselijk ongeluk en produktiviteitsverlagend en geldverslindend ziekteverzuim. Ons beleid zal gericht zijn op het streven iedereen in onze samenleving zin-vol te laten meedoen. Daartoe zal het beschik-bare werk in de "formele sector" (zie hfdst. I) zo eerlijk mogelijk verdeeld moeten worden. Maar daarnaast zullen meer mensen de kans moeten krijgen tot zelfontplooiing in de "in-formele sector" (zie hfdst. I). In dit ver-band streeft D'66 naar gelijke kansen voor mannen en vrouwen op deelname in alle secto-ren en op alle niveau's van betaalde arbeid en naar een gelijke verdeling van de overige taken in de samenleving. Daartoe dient het sociaal-economisch beleid in de komende jaren in het teken te staan van:

- het behoud van bestaande arbeidsplaatsen en het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen door versterking van het bedrijfsleven (zie hfdst IV onder Vernieuwend structuurbeleid);
- het humaniseren van de arbeid;
- verdeling van het werk over mannen en vrouwen, jongeren en ouderen, vooral door het invoeren van meer deeltijdbanen.

Om te bezien hoeveel arbeidsplaatsen in de ko-mende vier jaar moeten worden geschapen gaan we uit van de volgende veronderstellingen (in arbeidsjaren):

geregistreeerde werkloosheid 1982	600.000
netto groei beroepsbevolking	+ 200.000
totaal	800.000
structurele arbeidsreserve	- 150.000
benodigde extra arbeidsplaatsen	650.000
	...
	tot 1986

Het is intussen een deel van de politieke cul-tuur geworden om 'exact' aan te geven waar en wanneer deze arbeidsplaatsen tot stand zullen komen. '66 is zich te bewust van de huidige economische onzekerheden om nu met beloften te komen. We willen wel aangeven wat we met de huidige kennis mogelijk en wenselijk achten op het gebied van scheppen en verdelen van werk.

Via het in hfdst. IV te schetsen sociaal-eco-nomisch beleid zouden er t/m 1985 door herstel van de marktsector en door het scheppen van nieuwe banen in nieuwe of vernieuwde volle be-drijven bij een zeer optimistische schatting 100.000 volle bannen bij of terug kunnen komen. Dat betekent tevens dat er een gigantisch te-kort aan arbeidsplaatsen dreigt te ontstaan, dat naar de opvatting van D'66 klemmend vraagt om haast te maken met:

- de bevordering van deeltijdarbeid;
- de verkorting van de arbeidsduur langs col-lectieve weg;
- uitbreiding van de kwartaire sector in acti-viteiten die maatschappelijk nut afwerpen;
- verhoging van het woningbouwprogramma;
- de uitvoering van het jeugdwerkplan;
- het verruimen van de mogelijkheden tot het doen van activiteiten van maatschappelijk belang buiten de beroepssfeer door uitke-ringsgerechtigden;

III-b: DE ENERGIESCHAARSTE

Olie en gas.

Binnen de grenzen van het Plan van Gasafzet kan het gebruik van aardgas tijdelijk worden gestimuleerd, mits dat gas voornamelijk wordt gebruikt voor stimulering van warmte/kracht-koppeling. Door de gasprijs voor zeer grote verbruikers iets te verlagen kan lastverlich-ting voor de grote bedrijven worden verkregen, totdat deze op steenkool kunnen overschakelen.

Steenkool.

Het stoken van steenkool moet worden bevorderd maar binnen de grenzen van een goed milieube-leid. In verband daarmee moet de herinvoering van steenkool niet worden overhaast, om de ont-wikkeling van schone technieken mogelijk te ma-ken. Onze prioriteit ligt eerst bij het stoken van steenkool in de industrie met nieuwe, scho-ne technieken, daarna bij ombouw van bestaande elektriciteitscentrales naar steenkool, en pas wanneer deze beide opties nog ruimte laten, nieuwbouw van kolencentrales. Centrales moeten van goede rookgaszuivering worden voorzien.

III-c: HET SCHAARSE GEZONDE MILIEU

Doelstellingen.

Alleen al op het punt van milieuhygiëne - het "schoonmaken" van bodem, water en lucht, en het tegengaan van hinder, zijn de bedreigingen nog steeds veelvuldig. En dat is nog maar een deel van het totale probleem. Want het gaat ons om milieubeheer in ruime zin, dat o.a. de verantwoordelijkheid voor externe veiligheid en milieuvreemde stoffen omvat, recht kan doen aan de wisselwerking tussen de verschillende bestanddelen van het milieu en aan de waarden van natuur en landschap. Milieubeheer en natuur- en landschapsbescherming omvatten volgens D'66 gezamenlijk de kardinale taak van het leefbaar maken en houden van de wereld om ons heen. Daarbij gelden drie doelstellingen:

- het waarborgen van een goede leefomgevingskwaliteit als voorwaarde voor ieders individuele gezondheid.
- verantwoordelijkheid voor het instandhouden en zorgvuldig beheren van ecosystemen, natuurgebieden en landschappelijke waarden, niet alleen vanwege ons aller belang daarbij maar ook uit respect voor de omgeving als waarde in zichzelf.
- het veiligstellen van de kans op menswaardig overleven ook voor toekomstige generaties.

Dit brengt met zich mee dat aan alle activiteiten de eis van ecologisch inpassbaarheid moet worden gesteld. Naast nog noodzakelijke sanering heeft preventie de hoogste prioriteit. Alle onderdelen van het milieubeleid moeten daarom gericht zijn op:

- het voorkomen van verdere aantasting en het terugdringen/herstellen van reeds veroorzaakte schade.
- het ontwikkelen, stimuleren en toepassen van milieuvriendelijker alternatieven.
- doeltreffend en zuinig omgaan met energie en grondstoffen, delfstoffen, drink- en industriewater, en bevorderen van hergebruik.
- rekening houden met de draagkracht van het milieu, tegengaan van functieverlies van de omgeving en behoud van ecologische verscheidenheid.
- gezondheidsbescherming en externe veiligheid.
- het respecteren en veiligstellen van de waarden van natuur en landschap.

Vanuit deze doelstellingen blijft de zorg om en de zorg voor het milieu als een groene draad door de beleidsbepaling van D'66 lopen. Het is nu meer dan ooit geboden die lijn met kracht door te zetten, omdat een verantwoord milieubeleid niet alleen telt als het voor de wind gaat, maar een voortdurende noodzaak is.

2. Milieubeleid en overig beleid

Effectief milieubeleid vergt het toetsen van alle activiteiten - ook die van de overheid zelf - op hun gevolgen voor de omgeving. Dat geeft een breed scala aan beleidspunten op velerlei gebied, varië-

rend van binnensteden tot natuurgebieden, van consumentengedrag tot industriebeleid. Daarom moet het milieubeleid ook voldoende kunnen doorwerken in het overig beleid, dat zich vanuit andere invalshoeken bezighoudt met al die activiteiten die het milieu kunnen beïnvloeden. Zo moet het totaalbeleid voor verkeer en vervoer milieuvriendelijk zijn. (zie hfdst. IIIc) Het energiebeleid moet worden afgesteld op de draagkracht van het milieu (zie hfdst. IIIc, De energieschaarste). Zorgvuldig omgevingsbeheer vraagt om precieze afstemming van het Ruimtelijke Ordeningsbeleid en het Landbouwbeleid op het milieubeleid (zie hfdst. IIId en hfdst. IVg). De samenhang in het milieubeleid moet vorm krijgen in concrete verbetering van de integratie in het totale overheidsbeleid. Bij eventuele herverdeling van beleidsgebieden moet milieubeleid als volwaardig beleids terrein blijven gelden.

3. Milieu en economie. Financiële aspecten

Milieubeheer is investeren in de toekomst, ook in economisch opzicht. Milieu- en landschapsaantasting nu, komt ons straks duur te staan. Met op de rekening naast onherstelbare schade en verlies een hoge post voor dan onvermijdelijke maatregelen om te redden wat er te redden valt.

Het overheidsbeleid moet niet uitgaan van een schijntegenstelling: milieu of werkgelegenheid, maar gericht zijn op werk in én ten behoeve van een schoon milieu en een veilige en leefbare omgeving. Het vernieuwend structuurbeleid (zie hfdst. IV) zal gericht dienen te zijn op selectie van hoogwaardige schone specialismen, waarbij de overheid met name de "milieu-industrie" - die moet inspelen op de markt voor schonere processen, zuiveringsmethoden, recycling, etc. - moet stimuleren. Het realiseren van mogelijkheden op het vlak van preventief toepassen van schone technologie moet een belangrijke rol spelen in het beleid voor industriële vernieuwing en werkgelegenheid; dit laatste moet uitvoering van milieugerichte werkgelegenheidsprojecten omvatten.

Er moet een algemeen milieuschadefonds voor vergoedingen aan door vervuiling gedupeerden komen. Het principe "de vervuiler betaalt" moet blijven gelden als een grondslag voor heffingen ter medefinanciering van milieumaatregelen, naast een behoorlijke bijdrage uit de algemene middelen. (Dit principe houdt ook in: geen doorberekening van milieukosten in de prijscompensatie) Betalen is geen vrijbrief voor vervuilen. Samen met een sluitend stelsel van verbaal, normen en voorwaarden moet het heffingenbeleid, m.n. preventie en bronbestrijding bevorderen. De kosten van reële milieuvorzieningen moeten worden beschouwd als normale produktiekosten; in bijzondere omstandigheden en daardoor onevenredig hoge kosten en bij sanering van milieuhinderlijke bedrijven is er aanleiding voor financiële steun van overheidsszijde.

De in gang gezette verbetering van overzichtelijkheid en hanteerbaarheid van

voorschriften en regels moet worden voortgezet (zie par. 4).

4. Bestuur en Wetgeving: integratie beleid en burger

Op het vlak van bestuurlijke organisatie en bestuurlijk instrumentarium zijn vooral de volgende punten van belang:

- een versterkt Ministerie van Milieuzaken en Volksgezondheid dat de primaire verantwoordelijkheid draagt voor alle rechtstreeks tot het milieubeleid te rekenen zaken.
 - versterking van de coördinerende bevoegdheden van de Minister van Milieuzaken en Volksgezondheid.
 - verbetering van samenhang tussen de onderdelen van het milieubeleid zowel als van de doorwerking in het overig beleid door vaststelling en uitvoering van het project integratieplan Milieubeleid.
 - bundeling en stroomlijning van de wetgeving, o.a. door uitbouw van de Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne tot een basiswet voor het milieubeleid.
 - zo snel en volledig mogelijk invoeren van Milieu-Effect-Rapportage voor potentiële aantastingen van natuur, milieu en landschap, met onafhankelijke toetsing.
 - de uitvoering van het interim-beleid van de Milieu-Effect-Rapportage (MER) voor potentiële aantastingen van natuur, milieu en landschap met onafhankelijke toetsing, waarmee de volledige invoering van de MER kan worden onderbouwd.
 - sanering van het vergunningstelsel tot één milieuvergunning.
 - overkoepeling van gemeentelijke en provinciale milieuplannen door een gecoördineerd landelijk milieuplan (integrale voortschrijdende meerjarenplanning).
 - verbetering van de nalevingscontrole (toezicht en sancties).
 - versterking van hinderwetbeleid en sanering van milieuhinderlijke bedrijven.
- Betrokkenheid van de burger bij het milieubeleid brengt voor ons onder meer met zich mee: mogelijkheid van inspraak in een vroeg voorbereidend stadium van de besluitvorming: ruime beroepsmogelijkheid, gekoppeld aan sterke vereenvoudiging en versnelling van beroepsprocedures; meer mogelijkheden voor de consument (beleid in samenwerking met een bewust consumentengedrag), o.a. door invoering van een "milieukeur" en bevorderen van de verkrijgbaarheid van milieuvriendelijke producten; versterking van milieu-educatie in de ruimste zin zowel als van gericht vakonderwijs en onderzoek op het gebied van milieubeheer.

5. Onderdelen van milieubeleid

5.1 Waterbeheer

Verontreiniging van het oppervlaktewater moet konsekwent tegengegaan worden, o.a. door strenge lozingsvoorschriften, preventieve zuivering aan de bron, versnelde bouw van zuiveringsinstallaties met derde trap en fosfaatloze wasmiddelen, snelle opstelling van een waterkwaliteitsplanwet, verbod, resp. terugdringing vervuiling van Noordzee en Waddenzee; schadelijke lozingen

moeten worden teruggedrongen (Wet Verontreiniging Noordzee), een samenhangend Noordzeebeleid op basis van de Nota Noordzee moet snel concreet worden ingevuld. Zie ook onder: Internationaal milieubeleid. De Grondwaterwet moet zo spoedig mogelijk in werking treden en benut worden voor beperking van het grondwatergebruik.

5.2. Luchtverontreiniging

Ook de luchtverontreiniging vereist voortgaande maatregelen: bijsturen van verontreinigende activiteiten (industrie, energie, verkeer); voorschriften voor zuivering volgens de best bestaande technieken; het ontwikkelen en verplicht stellen van schonere processen en bronbestrijding, handhaving van het plafond van 500.000 ton/jaar aan zwaveldioxideverontreiniging; ontwikkeling van een NO_x-bestrijdingsbeleid; tegengaan van stof- en roetmissies; voorrang voor het ontwikkelen van schone kolentechnologie en betere verbrandingstechnieken; handhaving van de milieuvoorwaarden van de Kolennota; koleninzet en omschakeling van gas op olie alleen met toepassing van maximale reinigingstechniek; tegengaan van spuitbussen met schadelijke drijfgassen; verlaging loodgehalte benzine.

5.3 Geluidhinder

Alle geluidhinder, ook die van vliegtuigen, dient onder de Wet Geluidhinder te vallen. Bij burger- en militaire luchthavens moeten vluchtschema's, aantal vliegbewegingen en toelating van het soort vliegtuigen aangepast worden aan de geluidhindereisen. Alle natuurgebieden dienen als stiltegebieden actief beschermd te worden. Auto's, apparaten etc. moeten aan strengere geluidsvoorschriften gaan voldoen. De uit een oogpunt van energiebesparing gewenste isolatie in de bouw dient gecombineerd te worden met geluidsisolatie.

5.4 Bodembescherming en -sanering

Strikte bescherming van bodem en grondwater onder meer door versterking, snelle totstandkoming en uitvoering van de Ontwerp-Wet Bodembescherming is geboden om nieuwe ellende te voorkomen. Vooruitlopend op de wet moet een effectief interimbeleid worden gevoerd. Ook versterking en goede uitvoering van de Wet Chemische Afvalstoffen moet nieuwe verontreiniging helpen voorkomen. (zie ook 5.5) Voor de helaas noodzakelijke, omvangrijke taak van bodemsanering (op basis van de Interimwet Bodemsanering) zullen de komende jaren voldoende financiële middelen moeten worden veiliggesteld om een voortvarende aanpak te garanderen.

5.5 Afval

5.5.1 Chemisch afval

Niet-verwerkbaar chemisch afval moet onder een preventief beleid vallen erop gericht dat processen waarbij dit afval ontstaat, gewijzigd of stopgezet worden. Ook wanneer het economisch (nog) niet interessant is moet terugwinning van herwinbare stoffen ter hand genomen worden.

De Wet Chemische Afvalstoffen moet versterkt worden (o.a. met verplichte registratie van de gang van het afval van ontstaan tot verwerking.). Verder is o.m. nodig voldoende mankracht voor stelselmatig preventief toezicht, verzwaring van sancties, verlenging van verjaringstermijn. Er moet een totaal-opzet komen voor de toekomstige verwerking van chemisch afval, met zekerstelling van toereikende verwerkings- en opslagcapaciteit, goede controle op afgifte en transport en voldoende mogelijkheden voor de overheid om een verantwoorde gang van zaken te waarborgen. De kosten van verwijdering en verwerking moeten door de producent van het afval worden gedragen.

5.5.2 Stedelijk afval

Eerste doel van het afvalbeleid is het terugdringen van verspilling en voorkomen dat afval ontstaat. Daarvoor is o.a. nodig tegengaan van wegwerpartikelen en overtolige verpakkingen, opnieuw invoeren van statiegeld, inzamelen van glasverpakking en blik, gebruik van kringlooppapier, een langere levensduur van duurzame consumptiegoederen (met steun voor reparatiebedrijven, zie ook hfdst. IV) en hergebruikswinkels, allerlei vormen van gescheiden inzameling en hergebruik, sterke uitbouw van recyclingsmogelijkheden.

5.5.3 Diversen

Er moet een heffing komen op autowrakken, ten behoeve van uitvoering van provinciale autowrakkenplannen.

Aan berging van baggerspecie, verontreinigt slib uit havens en rivieren, moeten hoge eisen worden gesteld.

Verantwoorde verwerkingsmogelijkheden voor kolenafval is een randvoorwaarde.

Er moet een landelijk plan komen voor beperking van winning van oppervlaktedelfstoffen (zand, grind, mergel) tot de minst kwetsbare gebieden, in samenhang met terugdringing van het gebruik door hergebruik en produktie van alternatieve materialen (havenslib, vliegashoud van centrales) uit afvalstoffen.

Er moet een statiegeldregeling komen voor batterijen ter recycling.

5.6 Milieugevaarlijke stoffen

Er moet (in het kader van de ontwerp-wet Milieugevaarlijke stoffen) op basis van "omkering van de bewijslast" een preventief toelatingsbeleid voor milieuvreemde chemische stoffen komen; schadelijke bestrijdingsmiddelen (zie ook onder Landbouw) en onnodige additieven moeten worden teruggedrongen. De blootstelling van werknemers aan kankerverwekkende stoffen kan sterk omlaag, evenals de aanwezigheid van kankerverwekkende stoffen in voedingsmiddelen en produkten als sigaretten. Een beleidsnota en een indicatief meerjarenprogramma zouden hiervoor opgesteld moeten worden.

5.7 Externe veiligheid

Milieu- en gezondheidsbescherming, veiligheid en arbeidsomstandigheden moeten beter op elkaar worden afgestemd. Daarbij gelden

produktieprocessen en produkten pas als aanvaardbaar wanneer het ontbreken van onevenredige risico's of schadelijke effecten aannemelijk is gemaakt.

Er moet een samenhangend beleid op het gebied van de externe veiligheid worden ontwikkeld, waarin o.a. beoordeling van grote, risicodragende projecten en de gehele keten van aanvoer/produktie/vervoer en gebruik van gevaarlijke stoffen (o.a. LPG) een plaats krijgen.

6. Natuur- en landschapsbescherming

Behoud, herstel en ontwikkeling van natuur en landschap moet als beleidsdoel een volwaardige plaats krijgen bij beheer en gebruik van de niet-bebouwde omgeving. Dit moet onder meer tot uitwerking komen bij landinrichting, recreatiebeleid, beheersovereenkomsten, uitvoering Nota Nationale Landschapsparken, aanwijzingen tot beschermd natuurgebied en herziening van de Natuurbeschermingswet, en het verstedelijkingsbeleid (zie ook de hfdst. Ruimtelijke Ordening en Landbouw).

D'66 wijst verdere aantasting van waardevolle, onvervangbare gebieden af. Het gaat daarbij onder meer om: Markermeer (geen inpoldering tot Markerwaard), Naardermeer, Oosterschelde (zorgvuldig beheer), Waddengebied en Eems-Dollardgebied (wettelijke vastlegging onverkorte bescherming: geen gas- of olieboringen, geen inpolderingen), Veluwe (beheer als één gebied), plateau van Margraten (geen afgraving voor mergelwinning), Biesbos, Lauwersmeer (geen militair oefenterrein), Oostvaardersplassen.

7. Internationaal milieubeleid

Milieu-aantasting stoort zich niet aan grenzen, dus moet milieubeheer ook internationaal meetellen. Zie daarvoor het Europees programma. Enkele belangrijke onderdelen van het milieubeleid in internationaal verband zijn: instemming met de World Conservation Strategy en uitbouw en versterking van het UN Environmental Program; rekening houden met ecologische criteria bij ontwikkelingsprojecten; een beheersplan voor de Noordzee en krachtig bestrijden van zeeverontreiniging: geen dumping of verbranding op zee van schadelijk afval, tegengaan van illegale olie-lozingen, preventie en rampenorganisatie m.b.t. tankerongelukken; terugdringen van lozingen via rivieren; tijdiger uitwerking in het nationale beleid van verplichtingen uit EG-milieurichtlijnen; prioriteit voor uitvoering van de Rijnverdragen in eigen land; het instellen van internationale autoriteiten voor kwaliteit waterbeheer; aanwijzing van beschermde Europese natuurgebieden, met harmonisatie van inspraak, milieu-effect-rapportage en vestigingsvoorschriften en bestrijding van grensoverschrijdende luchtverontreiniging, tegengaan van export van vervuulende processen en schadelijke produkten naar derde landen; milieubescherming als volwaardige doelstelling in het EG-verdrag.

HOOFDSTUK IV: SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID

De jaren 1980 en 1981 waren rampjaren voor de Nederlandse economie. In die beide jaren immers is de geregistreerde werkloosheid verdubbeld van 240.000 tot 475.000, terwijl tegelijkertijd een aanzienlijke verhoging van het financieringskort van de overheid optrad van 5,5 tot 8,25% van het nationale inkomen. In diezelfde periode daalden bovendien de investeringen met ruim 20%, gedeeltelijk een gevolg van de veel te lage winsten die in het Nederlandse bedrijfsleven behaald kunnen worden.

Werkloosheid, koopkrachtverlies, ontredde overheidsfinanciën en steeds minder investeringen: het zijn elementen van een neerwaartse, zichzelf versterkende spiraal, die alleen doorbroken kan worden door een krachtig, op de middellange termijn gericht sociaal-economisch beleid.

D'66 doet voor de komende regeerperiode op sociaal-economisch gebied slechts één "belofte": met inzet van alle krachten zal geprobeerd worden om onze sociaal-economische visie in beleid om te zetten. Over de exacte effecten van dit beleid kunnen wij geen beloften doen. De internationale economische ontwikkelingen zijn daarvoor te onzeker. Daarnaast kan het beleid dat wij voorstaan slechts gerealiseerd worden met medewerking van werkgevers, werknemers, zelfstandigen enz.

D'66 wil de grote sociaal-economische problemen te lijf op basis van een visie, die steunt op de volgende doelstellingen:

1. individuele en maatschappelijke ontplooiingskansen;
2. het bieden van mogelijkheden tot individuele ontplooiing aan anderen, in binnen- en buitenland;
3. emancipatie, in dit kader met name gericht op gelijke kansen voor vrouwen en mannen;
4. een zuinig beheer van milieu, energie en grondstoffen, terwille van huidige en toekomstige generaties.

Voor het sociaal-economische beleid heeft dit de volgende consequenties:

- a. Betaalde arbeid vormt voor zeer velen een

uiterst belangrijke voorwaarde om zich te kunnen ontplooiën, zowel vanwege de financiële onafhankelijkheid, die men daaraan ontleent, als vanwege de sociale contacten.

- b. Collectieve voorzieningen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de ontplooiingskansen voor velen.

Wanneer collectieve voorzieningen echter ontaarden in bureaucratie en onnodige betutteling door de overheid, dan worden hiermee even zo vele barrières opgeworpen voor individuele ontplooiing. Vanwege dit laatste is een voortdurende heroverweging van collectieve voorzieningen geboden.

- c. Terwille van diezelfde ontplooiingskansen is een verantwoord stelsel van sociale voorzieningen nodig voor diegenen, die hetzij fysiek niet in staat zijn aan het arbeidsproces deel te nemen (arbeidsongeschikten, bejaarden), hetzij buiten hun schuld tijdelijk geen betaald werk kunnen vinden (werklozen). Wanneer wij in dit verband spreken van verantwoord, dan bedoelen wij daarmee dat het stelsel enerzijds gericht moet zijn op het bieden van zekerheid aan degenen, voor wie de voorzieningen bedoeld zijn, terwijl anderzijds voorkomen moet worden dat van deze voorzieningen oneigenlijk gebruik en/of misbruik wordt gemaakt. Dit betekent onder meer, dat het stelsel van sociale voorzieningen een goede werking van de arbeidsmarkt niet zal mogen frustreren.

Evenmin zal de kwaliteit van het arbeidsproces zodanig mogen zijn, dat te velen te vroeg een beroep moeten doen op de sociale voorzieningen.

Op grond van deze doelstellingen heeft D'66 een sociaal-economische visie ontwikkeld, waarin de volgende elementen centraal staan:

1. Vernieuwing en versterking van het bedrijfsleven in het algemeen en de industrie in het bijzonder als cruciale voorwaarde voor:
 - behoud van werkgelegenheid, resp. schepping van nieuwe werkgelegenheid in de marktsector van onze economie. Wij gaan er daarbij op basis van ervaringsgegevens van uit, dat vernieuwing en versterking van de industrie tevens zal leiden tot versterking van de daarvan afgeleide sector van de commerciële dienstverlening. Bij

het beleid, gericht op vernieuwing en versterking van de marktsector dient speciale aandacht te worden gegeven aan de noodzakelijke vergroting van de ontplooiingskansen voor middelgrote en kleinere bedrijven.

- de financiering van (nieuwe werkgelegenheid in) de kwartaire sector en van het stelsel van sociale voorzieningen.
- het verkrijgen van een inkomenscheppend effect, dat de koopkrachtverliezen zal beperken en de herverdeling van arbeid zal vergemakkelijken.

2. Herverdeling van arbeid via deeltijdarbeid en andere arbeidstijdverkortende maatregelen, waaronder arbeidstijdverkortung per dag. Zonder herverdeling van arbeid zal het naar onze mening onmogelijk zijn de totale werkloosheid (geregistreerd en verborgen) in ons land in de 80er jaren tot aanvaardbare proporties terug te dringen. Herverdeling van arbeid is echter niet alleen om die reden noodzakelijk. Andere redenen zijn:

- het bieden van gelijke kansen op betaald werk aan vrouwen en mannen; hierdoor ontstaat tevens de mogelijkheid tot herverdeling van onbetaald werk (huishoudelijke arbeid, vrijwilligerswerk);
- het bieden van een perspectief aan jongeren in verband met de sociaal kwalijke gevolgen van langdurige werkloosheid aan het begin van het economisch actieve leven;
- het bieden van kansen tot reïntegratie van arbeidsongeschikten in het arbeidsproces. Velen zijn in het verleden om oneigenlijke redenen arbeidsongeschikt verklaard. Anderen zijn slechts gedeeltelijk arbeidsongeschikt en zouden graag op part-time basis weer aan de slag willen. Door het scheppen van voldoende deeltijdbanen kan hieraan tegemoet worden gekomen. Bovendien zal het langs die weg mogelijk zijn om het aantal mensen dat een beroep doet op de sociale zekerheid, substantieel terug te dringen (volumebeleid).

3. Een kritische herbezinning op bestaande collectieve voorzieningen, het stelsel van sociale zekerheid en de regelgeving voor de overheid.

Gezien de geringere groei van het nationale inkomen, die, hoe dan ook, voor de 80er jaren te verwachten valt, alsmede de noodzaak van beperking van de toekomstige groei van de in Nederland reeds zeer omvangrijke collectieve sector is een dergelijke herbezinning onontkoombaar. Dit past ook in een veranderd denken over de verzorgingsstaat en de rol, die de overheid moet spelen in relatie tot de eigen verantwoordelijkheid. In het verleden is dit onvoldoende gelukt en zijn bovendien vaak de overheidsinvesteringen het kind van de bezuinigingsrekening geworden.

Een fundamentele herschikking van prioriteiten binnen de totale collectieve sector ten gunste van een verhoging van de overheidsinvesteringen en ten koste van het aandeel van de consumptieve overheidsuitgaven zal hierin naar onze mening verandering moeten brengen.

Tenslotte achten wij het nodig, dat op korte termijn begonnen wordt aan een drastische vereenvoudiging en sanering van overheidsvoorschriften (vergunningenprocedures en subsidieregelingen), die momenteel een verdere ontplooiing van de particuliere sector (o.a. industrie, woningbouw) frustreeren. Wij constateren dat op veel gebieden de regelgeving voor de verschillende overheidsinstanties (nationaal, provinciaal en lokaal) de oorspronkelijke en gerechtvaardigde doelstellingen die eraan ten grondslag hebben gelegen, ver voorbijgeschoten is en ontaard tot een bureaucratisch wangedrocht waarmee niemands belangen gediend worden. Wij vermoeden dat hier een van de hoofdoorzaken ligt voor het onvoldoende van de grond komen van nieuwe middelgrote en kleinere ondernemingen (starters).

4. Een krachtig energiebesparings- en milieu-beleid is met het oog op de leefbaarheid van ons land voor huidige en toekomstige generaties van het grootst mogelijke belang. Mits dit beleid op de juiste wijze wordt ingericht, kan hierdoor ook de nodige nieuwe werkgelegenheid ontstaan. Voorwaarde is dan wel een planmatige opzet van dit beleid in nauw overleg met het betrokken bedrijfsleven, waarbij dit tijdig van tevoren geïnfor-

meer wordt over de toekomstige richting van het beleid (bijv. normstellingen op milieugebied), zodat het hier op tijd op kan inspelen en hier nieuwe markten uit kan putten

Tenslotte wijzen wij hier nog op de samenhang tussen deze doelstelling en de eerder genoemde doelstelling van vernieuwing van onze industrie.

Vernieuwing van de industrie in de richting van meer geavanceerde kennisintensieve producties (o.a. electronica, instrumentenfabrieken, medische apparatuur- en kapitaalgoederen-industrie) is noodzakelijk. Op deze wijze zal tevens een belangrijke bijdrage kunnen worden geleverd tot de realisatie van het gewenste milieu- en energiebesparingsbeleid.

Een samenhangend meersporenbeleid

Deze sociaal-economische visie vraagt om een samenhangend meersporenbeleid. De gedachte van het meersporenbeleid steunt op het uitgangspunt dat de Nederlandse economie alleen uit het slop kan worden gehaald als er gelijktijdig voldoende sanerende en stimulerende maatregelen worden getroffen. Dat moet niet verward worden met beleid dat erop gericht is het iedere belangen-groep naar de zin te maken en dientengevolge uit allerlei tegenstrijdige maatregelen bestaat. Het meersporenbeleid dat ons voor ogen staat is geen halfslachtig compromissenbeleid!

Het internationale beleid

Wij bepleiten dat Nederland in de geëigende internationale samenwerkingsverbanden (EG, OESO, GATT, IMF, IDA, UNCTAD) initiatieven neemt, resp. ondersteunt, die erop gericht zijn het internationale restrictieve beleid om te buigen in de richting van een gecoördineerd stimuleringsbeleid.

In concreto houdt dit in dat:

1. in internationaal verband druk dient te worden uitgeoefend op o.a. de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk om een minder rigide monetaristisch beleid te voeren, dat kansen biedt op het samengaan van lagere rente en economisch herstel;
2. overeenkomstig de aanbevelingen van de commissie-Brandt in internationaal verband

afspraken dienen te worden gemaakt voor een gecoördineerde bestedingsimpuls vanuit de geïndustrialiseerde landen naar de ontwikkelingslanden;

3. D'66 een krachtig voorstander is van een verdergaande liberalisering en het verder uitbouwen van het open multilateraal handelssysteem. Ten aanzien van de instellingen van het multilaterale handels- en betalingsverkeer (Wereldbank, Regionale Ontwikkelingsbanken en -fondsen, UNCTAD, IDA, GATT, IMF, de Lomé-conventie, is D'66 van opvatting dat de zeggenschap, verbonden aan het lidmaatschap tot meer landen, m.n. ontwikkelingslanden, moet worden uitgebreid. Voorkomen moet worden dat het gewenste behoud van een vrij handels- en betalingsverkeer ten laste van de armere landen zou worden gehandhaafd.
4. in noodgevallen beschermende maatregelen onvermijdelijk kunnen zijn. Deze moeten echter niet discriminerend, tijdelijk en aflopend zijn. Wanneer de veranderingen in de internationale marktomstandigheden een meer duurzaam karakter hebben, moeten de beschermende maatregelen gekoppeld zijn aan een concreet herstructureringsprogramma. D'66 is overigens van mening dat er daarbij ook een verantwoordelijkheid ligt bij de landen met een overschot op de betalingsbalans, om dit overschot niet teveel te doen toenemen, omdat daardoor protectie in andere landen wordt uitgelokt.
5. Nederland internationaal (ILO, EG) het ontwikkelen van een wereldwerkgelegenheidsplan moet bevorderen. In dit plan kunnen aanbevelingen worden gedaan t.a.v. de internationale arbeidsverdeling, het stimuleren van investeringen en gecoördineerde maatregelen tegen de jeugdwerkloosheid.
6. er grote aandacht moet worden besteed aan een Nederlands exportbeleid. D'66 stelt zich op het standpunt dat exportinspanning in de eerste plaats een zaak van het bedrijfsleven zelf is. Het is de taak van de overheid om gunstige voorwaarden te scheppen. De overheidsbemoeienis met de exportbevordering moet op doeltreffender en doorzichtiger

wijze georganiseerd worden. De positie van midden- en kleinbedrijf verdient hierbij speciale aandacht.

7. de wederom opkomende protectionistische tendenzen (zoals het Multivezelaccoord) met kracht moeten worden bestreden. Met name de nieuwe vormen van protectionisme die buiten de regels van de huidige overeenkomsten t.a.v. de internationale handel vallen moeten weer onder een handelsregime worden gebracht;
8. in internationaal verband moet worden gestreefd naar de terugdringing van de toenemende concurrentievervalsing op het gebied van exportfinanciering.

Het nationale beleid

Bij het nationale beleid gaat het er in de eerste plaats om het bedrijfsleven via kostenmatiging en een gericht structuurbeleid weer op de been te helpen. Daartoe doen we de volgende voorstellen, die zullen moeten worden ingepast in een meerjarig sociaal accoord:

A. HET KOSTENMATIGENDE BELEID

1. Loon- en inkomensmatiging met gelijktijdige verlaging van de loon- en inkomstenbelasting

Het beleid zal erop gericht moeten zijn om alle inkomens gedurende een periode van vier jaar in nominale termen te bevriezen in combinatie met een koopkrachtinjectie via het verlagen van de loon- en inkomstenbelasting. Als enige uitzondering op deze nominale inkomensstop dient de zgn. incidentele looncomponent jaarlijks met 2% te kunnen groeien. Dit is nodig t.b.v. een betere werking van de arbeidsmarkt: te denken valt hierbij o.a. aan een betere beloning voor vuil en onaangenaam werk.

Voor wat betreft de CAO-inkomens zal dit beleid gestalte moeten krijgen via het afsluiten van een vierjarig sociaal accoord op centraal niveau tussen overheid, vakbeweging en werkgevers. De overheid zal de afsluiting van een dergelijk meerjarig sociaal accoord kunnen bevorderen door werk-

nemers en werkgevers te wijzen op de volgende positieve gevolgen daarvan:

- a. De werkgelegenheid zal toenemen; het overgrote deel daarvan zal in de marktsector worden gerealiseerd.
- b. De reële koopkracht zal na vier jaar aanzienlijk minder zijn gedaald t.o.v. de situatie, dat zo'n sociaal accoord niet zou worden afgesloten.
- c. Zowel de rendementen als de concurrentiepositie van het bedrijfsleven zullen aanzienlijk verbeterd kunnen worden.
- d. Op deze wijze zal het mogelijk zijn de koppeling tussen inkomens en uitkeringen op het minimumniveau (de zgn. netto-netto koppeling) en daarmee de solidariteit tussen actieven en niet-actieven te handhaven.
- e. De loon-prijsspiraal wordt op deze manier doorbroken, wat zal leiden tot een lagere inflatie.
- f. Het financieringstekort van de overheid zal naar schatting na vier jaar zijn teruggelopen met 2 à 2,5 procentpunt van het nationale inkomen.

Het enige risico, dat met een dergelijk beleid wordt gelopen, betreft de ontwikkeling van het financieringstekort op korte termijn. Dit tekort zou in de eerste twee jaar tijdelijk met 0,5 à 0,75 % van het nationale inkomen kunnen oplopen. Wij pleiten ervoor dit risico, gezien de huidige hoogte van het tekort, zoveel mogelijk te beperken door in de eerste jaren van de uitvoering van dit plan de verlaging van loon- en inkomstenbelasting beperkt te houden, in combinatie met de mogelijke invoering van het investeringsloon.

De verlaging van de loon- en inkomstenbelasting moet wel van dien aard zijn, dat het deflatorisch effect van inkomensmatiging wordt tegengegaan.

Het spreekt voor ons vanzelf, dat een dergelijk beleid niet tot de CAO-inkomens beperkt zal mogen blijven. Via onder meer de wet op de niet-CAO-inkomens, het trendbeleid (ambtenaren en trendvolgers) en het

prijs-inkomensbeleid vrije beroepsbeoefenaars, zal gezorgd moeten worden dat de vierjarige inkomensstop voor alle inkomens zal gelden.

2. Halvering van de tarieven van de vennootschapsbelasting, gecombineerd met verlaging van de WIR-basispremies

De vermogenspositie van het overgrote deel van het bedrijfsleven in ons land is de afgelopen 15 jaar uitgehold. Bij veel bedrijven ontbreekt daardoor het weerstandsvermogen om nieuwe, risicovolle investeringen te verrichten. Het is daarom van het grootste belang om het risicodragend vermogen van het bedrijfsleven weer op een gezond niveau te brengen. Daarvoor is het nodig om het beleggen in risicodragend vermogen door institutionele beleggers en particulieren weer aantrekkelijk te maken.

Er is eveneens momenteel in ons land sprake van een fiscale bestraffing van risicodragend vermogen via de dubbele belastingheffing op uitgekeerde winsten. Nederland is het enige EG-land, waar een dergelijke dubbele belastingheffing nog bestaat. Daardoor bestaat de situatie, dat van elke gulden winst voor de belegger gemiddeld slechts f 0,13 overblijft. Dit heeft ertoe geleid, dat veel institutionele beleggers en particulieren de afgelopen jaren een duidelijke voorkeur hebben getoond voor risicomijdende beleggingen, bijvoorbeeld in staatsobligaties. Om het beleggen in risicodragend vermogen weer aantrekkelijker te maken, alsmede om de gevolgen van de dubbele belastingheffing te verzachten, stellen wij voor de tarieven van de vennootschapsbelasting te halveren van 48% naar 24%. Wij tekenen hierbij aan, dat deze maatregel uitsluitend voor de niet-aardgassector zal moeten gelden. Dit betekent dat de oliemaatschappijen die het Nederlandse aardgas exploiteren, hiervan niet zullen mogen profiteren. Om voor al deze maatregelen de financiële ruimte te vinden, stellen wij voor de basispremies van de Wet Investeringsrekening op evenredige wijze te verlagen, zodat hiermee budgettair per saldo geen extra collectieve uitgaven gemoeid zijn.

B. HET STRUCTUURBELEID

4. Een verdere versterking van het economisch structuurbeleid

Het structuurbeleid kan worden omschreven als het met gerichte instrumenten en maatregelen bevorderen van nieuwe en het behouden van bestaande economische activiteiten in de marktsector van de economie.

Een investeringsherstel in de marktsector komt niet automatisch tot stand. Naast een gericht macro-beleid is een industriebeleid nodig, gericht op het stimuleren van bepaalde toekomstvolle sectoren en activiteiten. Een dergelijk beleid kan uitermate belangrijke vermenigvuldigingseffecten veroorzaken, die de economie over een dood punt heen helpen. Met name de Maatschappij voor Industriële Projecten, de kapitaalcredieten, het overheidsaankoopbeleid en de regionale ontwikkelingsmaatschappijen zijn instrumenten, die hiertoe ingezet zullen moeten worden. Daarnaast is grote aandacht voor het midden- en kleinbedrijf en de regio's geboden.

MIP

De MIP zal veel kunnen bijdragen tot de realisatie van hoogwaardige kansrijke projecten in de industrie en de commerciële dienstensector. Dit nieuwe instituut kan dergelijke projecten actief opsporen, tot ontwikkeling brengen en er ook financieel in deelnemen. Het zal op armlengte van de overheid met een grote mate van zelfstandigheid moeten opereren. Het zojuist ingediende wetsontwerp tot oprichting van de MIP zal daarom zo spoedig mogelijk door de Kamer moeten worden behandeld.

Kapitaalcredieten

Met deze faciliteit kan de vermogensproblematiek in het bedrijfsleven verlicht worden. Deze credieten zijn bedoeld voor in de kern gezonde bedrijven. Ze worden beschikbaar gesteld aan bedrijven die een aantal belangrijke activiteiten willen financieren, zoals energie- en grondstofbesparende investeringen, investeringen gericht

op innovatie, milieu-technologie en in het algemeen de ontwikkeling van nieuwe technieken.

Overheidsaankoopbeleid

Voor de ontwikkeling van goederen ten behoeve van de publieke sector dient een op innovatie gericht aankoopbeleid te worden gevoerd. Dit beleid moet dan de volgende doelstellingen hebben:

- verhoging van de efficiëntie en van de effectiviteit van de goederen en diensten die de overheid aankoopt;
- het bedrijfsleven helpen met het ontwikkelen van goederen voor de publieke sector, door goederen voor de overheid te laten ontwikkelen;
- nieuwe industrieën van de grond helpen komen;
- het weer op gang brengen van technologische ontwikkelingen in traditionele industrieën.

De overheid moet zijn behoeften aan producten en diensten zo vroeg kenbaar maken, dat het bedrijfsleven er tijdig op kan inspelen. Om tot een optimale afstemming van overheidsaankoopbeleid en economisch structuurbeleid te komen, bepleiten wij de totstandkoming van een systematisch overleg per beleidsterrein (binnenlands bestuur, milieu, waterstaat, volksgezondheid, enz.) tussen de verantwoordelijke overheidsinstanties, onderzoeksinstellingen en het betrokken bedrijfsleven. In het kader van dit overleg dient te worden nagegaan, welke ontwikkeling in het toekomstige overheidsbeleid te verwachten valt en wat daarvan de gevolgen zijn in termen van overheidsaankopen, aan het bedrijfsleven te verstrekken ontwikkelingsopdrachten, enz. Bovendien achten wij het noodzakelijk dat de coördinerende rol van het ministerie van Economische Zaken in het overheidsaankoopbeleid verder wordt versterkt. Hiertoe zullen de andere departementen en onderzoeksinstellingen hun toekomstig aankoopprogramma in een zo vroeg mogelijk stadium bij Economische Zaken moeten aamelden.

Concurrerende energieprijzen voor de industrie

Wij bepleiten dat op korte termijn maatregelen worden genomen die een oplossing bieden voor het concurrentienadeel dat een aantal industriële bedrijven in ons land ondervindt als gevolg van de in verhouding tot het buitenland hoge electriciteitsprijzen. Op den duur zal dit probleem moeten worden opgelost via nieuwbouw van kolencentrales, resp. ombouw van bestaande centrales op kolen, alsmede via een zo ruim mogelijke toepassing van warmtekrachtkoppeling binnen de industrie. De overschakeling op kolen zal slechts mogen geschieden, voor zover dit verantwoord is vanuit een oogpunt van een goed milieubeleid.

Tegen die achtergrond bepleiten wij om als overgangsmaatregel aardgas tegen kolenpariteit beschikbaar te stellen voor de industriële toepassing van warmtekrachtkoppeling.

Het belang van een voldoende inspanning voor onderzoek en ontwikkeling

Voor een effectief langere-termijnbeleid is een voldoende onderzoeks- en ontwikkelingsinspanning een noodzakelijke voorwaarde. Tevens is op dit gebied in de huidige periode van economische stagnatie een stimulerend beleid noodzakelijk.

Gepaard aan een heroverweging van de Nederlandse onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten met het doel de effectiviteit te vergroten, is gedurende de periode 1982-1987 een verhoging van deze activiteiten noodzakelijk van 1,9 % van het BNP naar 2,4 %. Accenten zullen daarbij worden gelegd op die activiteiten die op middellange en langere termijn voor de sociaal-economische ontwikkeling van belang zijn. De gewenste uitbreiding van de onderzoeks- en ontwikkelingscapaciteit zal voor een deel worden gerealiseerd in de marktsector door middel van opdrachten, subsidies en fiscale faciliteiten.

Regionaal beleid

De gevolgen van de huidige economische te-

ruggang worden het sterkst gevoeld in de zwakke regio's. De financieel-economische problemen van de overheid mogen dan ook geen aanleiding geven tot verwatering van het regionaal beleid, maar vergen juist een verhoogde prioriteit.

Verdunning van het regionale beleid moet worden vermeden: geconcentreerde aandacht voor een beperkt aantal zeer zwakke regio's wordt als uitgangspunt bij het verdelen van Rijksmiddelen gehanteerd.

De zeggenschap van provinciale besturen over de aanwending van deze middelen dient te worden vergroot, zodat het regionale beleid zo goed mogelijk aansluit bij de beste ontwikkelingskansen van het betreffende gebied. Regionale componenten dienen de beslissingen van sectorbeleid in belangrijke mate mede te bepalen. Hetzelfde geldt voor de samenhang tussen regionaal en innovatiebeleid (het voorrang geven aan zwakke regio's bij de opzet of ondersteuning van innoverende activiteiten).

Naast het bovenstaande kan de overheid als werkgever bijdragen aan de ontwikkeling van zwakke regio's door:

- de onverkorte handhaving van de taakstelling van de spreiding rijksdiensten (wat betreft aantallen, kwaliteit, tempo van de arbeidsplaatsen);
- het zwaar mee laten wegen van regionale aspecten bij beslissingen omtrent vestiging van overheidsdiensten en -instellingen. Als opdrachtgever dient de overheid het aankoopbeleid te vervlechten in het regionale beleid.

Tenslotte dient de overheid het regionale beleid vorm te geven door het scheppen en verbeteren van randvoorwaarden voor de ontwikkeling van de regionale werkgelegenheid, onder andere door middel van:

- een verdere versterking van de rol van regionale ontwikkelingsmaatschappijen. Deze maatschappijen zijn door hun kennis van het regionale bedrijfsleven over het algemeen beter dan de landelijke overheid in staat om kansrijke innovatieve projecten binnen het midden- en kleinbedrijf te begeleiden en financieel te ondersteunen.

Op deze wijze zouden zij een rol kunnen en moeten vervullen die complementair is aan de rol van de MIP, die zich over het algemeen zal richten op kansrijke innovatieve projecten van grotere omvang. Wij bepleiten dan ook dat de gelden waarover (bestaande en nieuw op te richten regionale ontwikkelingsmaatschappijen kunnen beschikken, aanzienlijk worden uitgebreid. Om hiervoor de financiële ruimte te vinden, bepleiten wij een vergaande vereenvoudiging en concentratie van de bestaande lappendeken van regionale investeringspremies.

- het aanbieden van pakketten van geïntegreerde dienstverlening aan zich nieuw vestigende industrieën (op het gebied van bedrijfsruimten, administratie, marketing enz.);
- het bij voorkeur in de zwakke regio's nemen van maatregelen ter verbetering van de arbeidsmarkt en het opzetten van experimenten op dat gebied;
- het verzorgen van een goede ontsluiting door openbaar vervoer (handhaving en uitbreiding van railverbindingen ook voor grensoverschrijdend verkeer, toereikende faciliteiten voor redelijke vliegverbindingen die aansluiten op het internationale net).
- bevordering binnenlands toerisme. Nederland kent sinds jaren een negatieve toeristenbalans. Het negatieve saldo vertoont sinds kort een dalende tendens. Door het verbeteren van de aantrekkelijkheid van de toeristische accommodaties en het promoten van Nederland als vakantie-land dient genoemde tendens te worden versterkt.

Concrete maatregelen in dit verband zijn:

- . investeringssubsidies voor verbetering van de kwaliteit van bestaande toeristische accommodaties en voor de realisering van nieuwe;
- . stimuleren van activiteiten ter promotie van Nederland als vakantie-land voor zowel lange als korte vakanties (BNT, VVV's enz.).

Bij deze maatregelen dient de nadruk te liggen op de economisch zwakke regio's.

Midden- en kleinbedrijf

Het staat voor ons vast dat juist de geringe omvang van de bedrijven in deze sector grote voordelen t.o.v. grotere bedrijven kan geven zoals vaak relatief gunstige werkomstandigheden, flexibiliteit door kleinschaligheid, ruimtelijke spreiding, productdifferentiatie en goede communicatie.

Belangrijk is voordat dat kleinschaligheid niet sowieso beschouwd wordt als tussenfase naar grootschaligheid. Er is dan ook een mentaliteitsverandering t.a.v. het ondernemen in het algemeen en de ongelimiteerde groei als belangrijkste ondernemersdoel in het bijzonder nodig. Naast zo'n mentaliteitsverandering moeten er volgens ons de volgende maatregelen genomen worden:

Particuliere participatiemaatschappijen

Naast door de overheid te creëren participatiemogelijkheden (ombouw respectievelijk uitbouw van reeds bestaande gesubsidiëerde instellingen; aandacht van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen juist ook voor het midden- en kleinbedrijf) staan wij de totstandkoming van particuliere participatiemaatschappijen voor het midden- en kleinbedrijf voor. Vermogensverschaffers uit de particuliere sector, institutionele beleggers e.d. kunnen in dergelijke, commercieel zelfstandige maatschappijen deelnemen. Wel zullen met betrekking tot oprichting, inrichting en functioneren moeten voldoen aan bepalingen van een te ontwerpen wet. De overheid moet gunstige voorwaarden voor de maatschappijen scheppen, zowel in de fiscale sfeer als d.m.v. het geven van garanties. Tussen overheid en maatschappijen kan een gezonde wedijver ontstaan, die aldus bijdraagt tot de door ons gewenste vernieuwingsactiviteiten.

Informatie aan midden- en kleinbedrijf

Als nadeel van de kleinschaligheid kan men de moeilijker toegang tot informatiestromen zien. Wij zijn daarom voorstander van de oprichting van een centrale gegevensbank voor

het midden- en kleinbedrijf, waarin alle informatie over subsidiemogelijkheden, technologische ontwikkelingen, nationale en internationale marktkennis, is opgeslagen. De gegevens hieruit dienen op regionale punten gemakkelijk verkregen te kunnen worden.

Opleiding en begeleiding

Er zijn nu weinig opleidingen die zijn afgestemd op de (potentiële) midden- en kleinbedrijf-ondernemer. Die dienen er te komen, zowel gericht op de traditionele (maar zich snel ontwikkelende) ondernemerstaken, als op toekomstgerichte activiteiten. Ook werknemers in het midden- en kleinbedrijf dienen een meer beroepsgerichte opleiding te kunnen volgen. Bij grote bedrijven is dat intern mogelijk, voor kleine bedrijven denken wij eerder aan begeleiding van de werknemers, maar dan wel binnen het bedrijf zelf.

Vermindering bureaucratie

Vooraf in kleinere bedrijven wordt veel kostbare tijd verloren met de door diverse overheidsinstanties verplicht gestelde administratie. Betere coördinatie en doeltreffende vereenvoudiging binnen de overheid moet voor verlichting van de administratieve eisen zorgen.

Opzet sectororganen

Het is wenselijk dat voor een aantal (niet noodzakelijk traditionele) industriesectoren, bedrijfstakorganen opgericht worden, waarin bedrijfsleven, onderzoekinstellingen en overheid participeren. Deze organen moeten een belangrijke rol spelen bij de opzet van informatiesystemen, marktverkenningen, exportplannen en nieuwe technologieën. Vooral bedrijfstakken met veel kleine en middelgrote bedrijven kunnen hier baat bij hebben. Deze sectororganen dienen een zeer beperkte publiekrechtelijke bevoegdheid te krijgen, aangezien ze anders een gezonde mededinging zouden kunnen blokkeren.

Het hiervoor geschetste vernieuwende structuurbeleid raakt de competentie van een groot aantal departementen. D'66 acht de realisering van dit beleid van zo groot maatschappelijk belang, dat het uiteindelijk

voor de politieke verantwoordelijkheid van een minister dient te komen. Wij zijn voor integratie van technologie- en industriebeleid (zie ook I-i).

"Er dient een wettelijke regeling te worden ingevoerd van een eenvoudig niet-kostbaar en snel te verkrijgen 'klein-octrooi'".

Herverdeling van het werk en verbetering van de werking van de arbeidsmarkt

Algemene randvoorwaarden van herverdeling van arbeid zijn in de D'66-visie:

- het totale aantal arbeidsuren dient niet te verminderen,
- zo mogelijk verlenging van de bedrijfstijd
- het verband tussen het inkomen en het gewerkte aantal uren wordt in principe gehandhaafd.

Deeltijdarbeid, collectieve en algemene arbeidstijdverkorting

Planmatige bevordering van deeltijdarbeid kan leiden tot een substantiële verkorting van de individuele arbeidsduur, en kan daarmee een bijdrage leveren aan de noodzakelijke oplossing van de werkgelegenheidsproblematiek.

Wil bevordering van deeltijdarbeid slagen en optimale ingang vinden, dan zullen:

- voorzieningen moeten worden getroffen in de organisatorische en administratieve sfeer, ter voorkoming van knelpunten;
- gelijke rechten in rechtspositie, met name op het gebied van sociale voorzieningen, pensioenrechten, opleidings- en promotiekansen en medezeggenschap van deeltijdwerkers ten opzichte van voltijdwerkers moeten gelden; en
- maatregelen worden getroffen om deeltijdarbeid gelijkkelijk door mannen en vrouwen op alle niveaus en in alle functies in te voeren.

De voorlichting met betrekking tot de invoering van deeltijdarbeid ten opzichte van het bedrijfsleven, de lagere overheden, alsmede de sector van de niet-commerciële

dienstverlening dient te worden geïntensiveerd.

Een ander instrument, namelijk collectieve arbeidstijdverkorting, kan eveneens een bijdrage leveren aan herverdeling van werk en oplossing van de werkgelegenheidsproblematiek. In de kwartaire sector (overheid, gesubsidieerde instellingen) kan deze vorm van arbeidstijdverkorting dringender worden ingevoerd dan in de marktsector. Te denken valt met name aan het onderwijs en de gezondheidszorg.

Het is de vraag of maatregelen ter bevordering van deeltijdarbeid en collectieve arbeidstijdverkorting in de kwartaire sector toereikend zullen zijn om de werkgelegenheidsproblematiek op te lossen. In het sociaal overleg dient dan ook te worden nagegaan, welke marktsectoren zich lenen voor invoering van arbeidstijdverkorting.

De overheid dient hierbij stimulerend op te treden en voorwaarden te scheppen voor een zo goed mogelijk onderhandelingsklimaat.

Ten aanzien van de drie genoemde wegen dient de overheid een voortrekkersrol te vervullen. Hierbij kunnen o.m. de volgende instrumenten dienen:

- vacatures en nieuwe arbeidsplaatsen moeten in beginsel in deeltijd, c.q. minder dan volle tijd, b.v. 32 uur, open worden gesteld;
- in dienst zijnde werknemers dienen te worden gestimuleerd om in deeltijd te gaan werken, c.q. minder dan in volle tijd te gaan werken.
- in bepaalde sectoren kan, afhankelijk van de arbeidsmarktsituatie, reeds verplichte verkorting van de werkweek worden ingevoerd, bij voorkeur via verkorting van de arbeidsdag, m.n. in het onderwijs en de gezondheidszorg;
- het geven van extra stimulansen voor invoering van deeltijdarbeid/ arbeidstijdverkorting, zoals extra formatieplaatsen en ruimere subsidiemogelijkheden voor de gesubsidieerde instellingen;

- het geven van een recht om voltijdarbeid om te zetten in deeltijdarbeid aan bij voorrang jongeren en ouders van jonge kinderen.

Herverdeling van arbeid in de marktsector

Voor wat betreft de marktsector zal het accent ten aanzien van de herverdeling van arbeid vooral op het stimuleren van deeltijdarbeid moeten worden gelegd. Dit sluit niet uit, dat in bepaalde bedrijven of bedrijfstakken ook tot andere, verdergaande vormen van arbeidstijdverkorting kan worden overgegaan, afhankelijk van het bereiken van overeenstemming tussen de CAO-partners. Herverdeling van arbeid in de marktsector dient wat betreft de concrete uitvoering en uitwerking in het CAO-overleg nader te worden ingevuld. Daarbij zullen diverse vormen van herverdeling, zoals deeltijdarbeid, verkorting van de werkdag en wisselweken aan de orde moeten komen.

Wij pleiten derhalve voor een gedecentraliseerde en gedifferentieerde aanpak, waarbij de primaire verantwoordelijkheid bij werknemers en werkgevers wordt gelegd.

Wij zouden ons bijvoorbeeld kunnen voorstellen dat met name in het bank- en het verzekeringswezen al verdergaande doelstellingen voor herverdeling van arbeid gesteld zouden kunnen worden dan in bepaalde industriële bedrijfstakken. In de eerste plaats vanwege de aard van de werkzaamheden, in de tweede plaats omdat juist in die sectoren met de toenemende automatisering een relatief grote uitstoot met name in de middenfuncties zal plaatsvinden. Maar nogmaals: dit is een zaak voor het CAO-overleg.

Wel pleiten wij ervoor dat het punt van de herverdeling van arbeid, alsmede de stimulerende maatregelen die de overheid in dat verband kan nemen (voorlichting, subsidies) in het eerder in deze paragraaf bepleite meerjarige sociaal contract als één van de hoofdpunten wordt opgenomen.

Jeugdwerkloosheid

De jeugdwerkloosheid is de laatste tijd enorm toegenomen. Dit is meer dan een werk-

loosheidsprobleem. Het wordt door de jeugd zelf veelal gevoeld als een bij voorbaat door de maatschappij weggeworpen zijn. Daarom moet op alle manieren getracht worden jeugdigen weer bij de maatschappij te betrekken. Door:

- 1) speciale maatregelen ten behoeve van de werkgelegenheid voor jeugdigen en dan met speciale aandacht voor meisjes, die momenteel zo'n 70% van de jeugdige werklozen vormen;
- 2) een snelle uitvoering van de maatregelen die in het kader van het Jeugd Werk Plan, zoals opgenomen in het Werkgelegenheidsplan, zijn voorgesteld;
- 3) Verder zijn wij van mening dat de jongeren ook in de marktsector grotere kansen op een baan moeten krijgen door:

- steun aan jongerenprojecten, waarbij men tijdelijk kan werken met behoud van uitkering (zoals in Lelystad);

- snel te onderzoeken (vóór '83) of het mogelijk is de werkgelegenheids- en opleidingskansen in kleine, startende bedrijven te vergroten.

In ruil voor deze gecombineerde opleidingsarbeidsplaatsen zouden deze ondernemingen de eerste vijf jaar kunnen worden vrijgesteld van de vennootschapsbelasting (vgl. Plan Horringa)

Opheffing van de knelpunten op de arbeidsmarkt

Om tot een verbetering van de werking van de arbeidsmarkt te komen stellen wij de volgende oplossingen voor:

a. Grotere loondifferentiatie

Wij zijn van mening dat meer differentiatie van de loonontwikkeling bijdraagt aan het beter functioneren van de arbeidsmarkt.

In dit verband bepleiten wij:

- het voeren van een sectoraal gedifferentieerd loonbeleid, waarbij voorkomen moet worden dat binnen bepaalde marges de loonverschillen te groot worden;

- een differentiatie naar schaarsteverhoudingen van de functies met slechte arbeidsomstandigheden of functies waarin onaantrekkelijke arbeid wordt verricht;
- een differentiatie van het beleid in combinatie met andere beleidsinstrumenten als voorlichting, her- en bijscholing, mobiliteitspremies en kwaliteitsverbetering van arbeid.

Hierbij dient bedacht te worden dat geldelijke beloning niet het enige middel is om te komen tot een betere motivatie en een optimaler arbeidsklimaat. Vergroting van de betrokkenheid van de werknemer bij het wel en wee van de onderneming via verbeterde medezeggenschap in een gedemocratiseerde bedrijfsvorm, het verbeteren van de kwaliteit van het werk en van de organisatie van de produktie zijn hiertoe van belang.

b. Verfining van het begrip passende arbeid

Het begrip 'passende arbeid' probeert een norm te geven voor de werkzaamheden, die een bepaalde werkloze in billijkheid en redelijkheid kunnen worden opgedragen. Wat nu billijk en redelijk is zou, naast factoren als leeftijd, opleiding, reisduur en eerder verdiend loon, ook kunnen worden bepaald door de situatie op de arbeidsmarkt en de huiselijke omstandigheden. Het lijkt dan ook gewenst het begrip 'passende arbeid' te verruimen en het begrip systematischer en beter toegankelijk op te zetten, waardoor werklozen eerder verplicht gesteld kunnen worden werk te aanvaarden, hetgeen kan bijdragen tot de oplossing van het schaarsteprobleem.

c. Verdergaande afstemming onderwijs - arbeidsmarkt

Ter vergroting van de functionele mobiliteit en in het algemeen om aan de vereiste kwalificaties tegemoet te komen bij economische herstructurering, innovatie- en speerpuntenbeleid dienen aanpassingen getroffen te worden in de onderwijs- en scholingsvoorzieningen.

Wij bepleiten in dit verband om de beschikbare instrumenten voor om-, her- en bijscholing een meer dwingend karakter te

geven. Dit zal dan gepaard moeten gaan met uitbreiding van de opleidingscapaciteit. Primair zal moeten staan een betere afstemming van het onderwijs op de arbeidsmarkt om te voorzien in de vraag naar meer specifieke beroepen.

Wanneer het overschot op de arbeidsmarkt van potentiële werknemers met een algemene opleiding kan worden vervangen door vaklieden, is uiteraard het verplichten van om-scholing niet meer relevant. Een dergelijk beleid zal er dan toe moeten bijdragen de zwakke positie van de jeugdigen op de arbeidsmarkt te versterken.

De resultaten hiervan zijn echter pas op langere termijn te verwachten. Om op korte termijn deze kwalitatieve discrepantie te overbruggen kan verplichte omscholing een middel zijn om deze doelstelling te realiseren. De situatie op de arbeidsmarkt zou verplichte omscholing op dit ogenblik en ook met het oog op de toekomstige ontwikkeling kunnen rechtvaardigen, bij voorkeur binnen de eigen bedrijven.

Werkgelegenheidsplan en Sociaal Accoord

D'66 wil de werkloosheid met een hele batterij van maatregelen te lijf. Sommigen van die maatregelen vereisen grote offers en inspanningen van iedereen. Het door ons bepleite samenhangende beleid zal alleen slagen als er over de hoofdlijnen overeenstemming bestaat met werkgevers en werkgeversorganisaties, en als de overheid de uitvoering en uitwerking zoveel mogelijk decentraal in de bedrijfstakken en bedrijven laat plaatsvinden. Daartoe pleiten wij voor een meerjarig sociaal accoord.

Teneinde aan de samenleving duidelijk te maken dat er tegenover de offers die voor de werkgelegenheid worden gebracht inderdaad positieve resultaten ontstaan, dient de overheid regelmatig een werkgelegenheidsplan te publiceren, dat een middellange termijn karakter heeft. Dit werkgelegenheidsplan dient t.a.v. de collectieve sector een taakstellend karakter te dragen en t.a.v. de marktsector indicatief van aard te zijn.

Een kritische doorlichting van de collectieve sector

De collectieve sector is de afgelopen jaren stormachtig gegroeid. Jaren achtereenvolgend was de groei groter dan de totale economische groei. Gevolg: steeds hogere belastingen en sociale premies en een veel te hoog financieringstekort. Voor het herstel van de investeringen is het nodig dat het aandeel van de collectieve sector in het nationale inkomen niet meer toeneemt. Daarnaast moet er een herschikking van de uitgaven plaatsvinden ten voordele van de overheidsinvesteringen. Tenslotte zal het financieringstekort geleidelijkaan naar een aanvaardbaar niveau teruggebracht moeten worden. Daartoe stellen we de volgende voorstellen:

Beheersing van inkomens in de collectieve sector

Weliswaar zal inkomensmatiging in het bedrijfsleven door de verschillende koppingsmechanismen automatisch leiden tot een zekere beperking van de via de collectieve sector uitbetaalde inkomens, maar omdat de trendbepalende groep inkomens-trekkers (loontrekkenden in het bedrijfsleven) nu al kleiner is dan de trendvolgende groep (ambtenaren, trendvolgers en sociale uitkeringstrekkers), ontstaat het effect van de vallende dominostenen: kleine inkomensverbeteringen in het bedrijfsleven hebben zeer grote consequenties voor de collectieve uitgaven.

Vervanging trendsysteem voor inkomensbepaling trendvolgers, bij voorkeur door CAO's

D'66 pleit er al jaren voor om na te gaan of de salarissen van de ambtenaren en die in de kwartaire sector niet naar verhouding tot die in de marktsector teveel zijn gestegen. De overheid zou voor zo'n inkomensvergelijking overleg moeten openen met de werknemerscentrales en de ambtenarencentrales. Op basis van pakketvergelijking en begrotings- en arbeidsmarktoverwegingen kan dan over een zelfstandig salarisbeleid bij

de overheid worden onderhandeld.

D'66 vindt dat hier haast bij is.

Eind 1982 zouden de resultaten beschikbaar moeten zijn om nog voor 1983 betekenis te kunnen hebben. Bij deze salarispolitiek zou het stakingsrecht voor ambtenaren moeten worden erkend en geregeld.

Bij de heroverweging van de staatsuitgaven kan een financiële ruimte ontstaan die voor de meest urgente uitgaven beschikbaar komt. Deze heroverweging en de daaraan voorafgaande toetsing zou zich moeten uitstrekken over alle staatsuitgaven, zowel consumptie als investeringen, overdrachten aan gezinnen zowel als die aan bedrijven. Wij zijn van mening dat het noodzakelijk is aan deze heroverwegingsprocedure een permanent karakter te geven teneinde over het nodige materiaal te beschikken op basis waarvan prioriteiten kunnen worden gesteld.

Verhoging van overheidsinvesteringen

De overheidsinvesteringen zijn al jaren lang het kind van de bezuinigingsrekening geweest. Daarentegen zijn de consumptieve overheidsuitgaven jarenlang te snel gegroeid, wat weer ten koste is gegaan van de ruimte van de marktsector en daardoor van de particuliere investeringen. Hierin dient ten spoedigste verandering te worden gebracht. Teneinde de overheid een positieve impuls op de economische ontwikkeling te laten uitoefenen, bepleiten wij een planmatige verhoging van de overheidsinvesteringen in de periode 1983 t/m 1986 van per saldo tenminste 4% per jaar.

Wij denken hierbij vooral aan een verhoging van de investeringen van de overheid in de vernieuwing van de industrie, de woningbouw, energiebesparing, handhaving en sanering van het milieu, alsmede het openbaar vervoer.

Een wat ruimere toepassing van monetaire financiering, met name waar het gaat om een tijdelijke financiering van budgettaire tegenvallers

Het hebben van een financieringstekort is duur, welke financieringsmethode ook geko-

zen wordt. Ook monetair financieren is duur, maar wij zijn van mening dat daar wel wat meer ruimte voor is dan de huidige afspraken tussen de Minister van Financiën en de Nederlandse Bank toelaten.

Monetaire financiering is geen dogmatische keuze, het is eerder een andere techniek van financiering. Afgesproken zou kunnen worden dat monetaire financiering vooral gebruikt zal worden om budgettaire tegenvallers op te vangen. Hiermee wordt tevens voorkomen, dat er allerlei ad hoc bezuinigingen doorgevoerd moeten worden.

Wij waarschuwen ervoor dat dit voorstel slechts van beperkte betekenis is. Het zal er met name niet toe mogen leiden dat voor het opvangen van allerlei wel-voorzienbare budgettaire tegenvallers de weg van de monetaire financiering wordt gekozen.

Het dient naar onze mening uitsluitend om uitzonderingsgevallen te gaan, waarin sprake is van niet-voorzienbare budgettaire tegenvallers. Deze kunnen dan tijdelijk monetair worden gefinancierd om vervolgens bij de normale begrotingsvoorbereiding in de zomer met het oog op de indiening van de Miljoenennota op Prinsjesdag structureel te worden gedekt.

Vergaande vereenvoudiging en sanering van overheidsvoorschriften

Het lijkt ons van het grootste belang dat met spoed gewerkt gaat worden aan een vergaande vereenvoudiging en sanering van de onoverzichtelijke hoeveelheid van overheidsvoorschriften, vergunningenprocedures en subsidieregelingen.

Deze deregulering dient systematisch en waar mogelijk gedecentraliseerd te worden geëffectueerd door per departement te bekijken welke procedures, voorschriften en regelingen zich lenen voor (tijdelijke) bijstellingen, resp. versoepeling met het oog op de bevordering van bedrijfsinvesteringen en investeringen in de woningbouw.

In het kader van de milieuwetgeving zou o.m. onderzocht moeten worden of het vooroverleg over milieuvergunningen aan een bepaalde termijn zou kunnen worden gebonden.

SOCIALE ZEKERHEID EN INKOMSTENBELEID

Naar een vernieuwd stelsel van sociale zekerheid

D'66 wil het systeem van sociale zekerheid als volgt veranderen:

1. Er dient gekomen te worden tot één inkomensdervingsregeling, waarin het uitkeringsrecht wordt gesplitst in enerzijds het recht op een basisuitkering voor iedereen die werkloos of arbeidsongeschikt is, en anderzijds het recht op een aanvullende (bovenminimale) uitkering.
2. De basis-uitkering moet gerelateerd zijn aan het netto minimumloon, alsmede aan het aantal gewerkte uren. De duur van de uitkering dient onbeperkt te zijn, zolang aan de voorwaarden wordt voldaan (naast werkloosheid of arbeidsongeschiktheid ook de aanvaarding van passende arbeid en een reële inspanning werk te vinden (omscholing, bij/herscholing). De hoogte van de uitkering wordt voor iedereen gelijk; het kostwinnersbegrip speelt geen rol.
3. Voor de aanvullende uitkering dienen aanvullende voorwaarden te gelden. De uitkering moet daarbij gekoppeld zijn aan het bovenminimale deel van het genoten arbeidsinkomen. Recht op uitkering bestaat bij onvrijwillige werkloosheid en arbeidsongeschiktheid.
De aanvullende uitkering is bedoeld om te voorzien in de plotselinge gevolgen van inkomensderving en daarom slechts van beperkte duur.
Duur en hoogte van de uitkering zijn afhankelijk van de leeftijd en de arbeidsgeschiedenis van de uitkeringsgerechtigde, waarbij rekening moet worden gehouden met de relatieve arbeidsachterstand van (oude) vrouwen.
4. Het maximum verzekerd inkomen (nu plusminus f 66.000) dient bevroren te worden of verlaagd tot een minimum van 1,5 x modaal (plusminus f 50.000).
5. Differentiatie van het uitkeringspercentage naar de hoogte van het voorheen genoten arbeidsinkomen (lager percentage bij hoger inkomen) achten wij aanvaardbaar mits deze

differentiatie tot uiting komt in de premieheffing over het inkomen.

6. Verplicht verzekerde aanvullende uitkeringen van langere duur of tot een hoger niveau zullen geen onderdeel van het stelsel vormen. Materieel betekent dit vooral een achteruitgang voor (toekomstig) langdurig arbeidsongeschikten.

In verband hiermee zullen wij een beleid, gericht op reïntegratie (zo vroeg mogelijk) van arbeidsongeschikten in het arbeidsproces krachtig ondersteunen. Daarnaast pleiten wij echter voor een verruiming van de mogelijkheden tot vrijwillige, aanvullende verzekering, waaraan door de overheid duidelijke voorwaarden moeten worden gesteld. Door een grotere individuele vrijheid ten aanzien van de verzekering van hogere en/of langdurige uitkeringen krijgt de door ons positief gewaardeerde eigen verantwoordelijkheid voor de eigen financiële toekomst gestalte, terwijl toch in de overige elementen het beschermingselement gehandhaafd blijft.

Individualisering

Wij bepleiten individualisering van uitkeringsrechten (geen kostwinnersbeginsel). Dat betekent niet dat wij de ogen sluiten voor de huidige realiteit, waarin het in veel gevallen nog zo is dat in een leefeenheid door één persoon het (minimum-) inkomen wordt verdiend. Met deze feitelijke situaties van kostwinnerschap moet in het sociale zekerheids- en inkomensbeleid rekening worden gehouden op de hierna volgende wijze.

In de komende tijd zal gewerkt moeten worden aan een situatie waarin inkomens- en sociale zekerheidsbeleid niet langer resp. niet verder dan nu, het alleenverdienschap als uitgangspunt hebben.

In plaats daarvan zal de "omslag" tot stand moeten komen van die situatie naar een, waarin als principe geldt dat ieder (volwassen) persoon in zijn of haar eigen levensonderhoud voorziet. Vanuit dit uitgangspunt kunnen dan correcties worden aangebracht voor die situaties, waarin het kostwinnerschap nog wel een

feitelijk gegeven is: de regel wordt uitzondering.

Voor de hoogte van de basisuitkering betekent dit dat deze als principe niet het niveau behoeft te bereiken van het huidige netto sociaal minimum. Voor feitelijke gevallen van kostwinnerschap zal dit echter minimaal wel het geval moeten zijn.

Wij willen dit als volgt realiseren:

Aan iedere volwassene wordt een eigen, voor ieder even hoge belastingvrije som toegekend, welke bedoeld is voor toepassing op het eigen inkomen.

In gevallen, waarin men van deze belastingvrije som zelf geen gebruik kan maken, omdat inkomen uit (vroegere) arbeid ontbreekt, kan deze belastingvrije som extra toegepast worden op het inkomen van degene op wie de feitelijke financiële zorg rust.

Wij zijn van mening dat de nu in ons land naast elkaar bestaande pensioenstelsels dringend herziening behoeven om zeer grote ongelijkheden weg te nemen. Daarnaast dient het stelsel van sociale verzekeringen gereorganiseerd te worden, met als uitgangspunt een groter besef van persoonlijke verantwoordelijkheid bij de verzekerden, meer aandacht voor emancipatoire uitgangspunten, een billijker verdeling van rechen en lasten, een scherpere kostenbeheersing en administratieve vereenvoudigingen.

Hierdoor zal tevens misbruik of oneigenlijk gebruik kunnen worden tegengegaan. De volgende maatregelen moeten daarvoor genomen worden.

Pensioenen

D'66 kan zich voldoende vinden in de pensioenplannen van ex-staatssecretaris Dales. Als van die plannen wordt afgeweken zal echter alsnog worden vastgehouden aan het D'66 pensioenplan.

Pensioenenleeftijd

Wettelijk moet worden geregeld dat er geen onderscheid gemaakt wordt tussen mannen en vrouwen bij de vaststelling van de pensioenleeftijden. Aanpassing van discriminerende regelingen dient in beginsel kostendekkend te zijn.

Ziektekostenverzekeringsplan D'66

Dit plan is gericht op de totstandkoming van een verplichte volksverzekering, waarin AWBZ en Ziekenfondswet opgaan. Premieheffing zal naar inkomen plaatsvinden. Het onderscheid tussen fonds- en particuliere patiënten verdwijnt. De uitvoering zal geschieden door daartoe op bepaalde voorwaarden toegelaten verzekeringsinstellingen, waartussen men een vrije keuze zal hebben.

Wijziging kinderbijslageregeling

De "gezinssubsidie" per kind dient afhankelijk te worden van de leeftijd van het kind en niet van diens rangnummer in het gezin.

Arbeidsintensieve bedrijven

Er dient een onderzoek verricht te worden naar een nieuwe heffingsgrondslag, waardoor voor arbeidsintensieve bedrijven verlichting van sociale lasten gerealiseerd zal kunnen worden.

Vereenvoudiging aanslagen

Premies voor de volksverzekeringen moeten op een neutrale wijze opgenomen worden in de tarieven van loon-, inkomsten- en bedrijfsbelastingen (zie ook onder IV c).

EEN REDELIJKE INKOMENSVERDELING

Wij gaan uit van de realiteit dat er de komende jaren geen ruimte zal zijn voor algemene inkomensverbetering, omdat - zoals gezegd - Herstel van onze economie offers van iedereen vraagt.

Het accepteren van de minlijn is alleen aanvaardbaar bij een rechtvaardiger inkomensverdeling dan de huidige. Zowel wat betreft primaire als secundaire arbeidsvoorwaarden (incl. pensioenrechten).

Om daartoe te komen moeten alle inkomensverhoudingen getoetst worden aan een systeem van functiewaardering. Zeer in het bijzonder ook t.a.v. het verschil tussen ambtelijke en niet-ambtelijke functies en de beloning daarvan. Wij zijn wel van mening dat inkomensverschillen gerechtvaardigd kunnen zijn, maar dan wanneer ze gebaseerd zijn op verschillen van offers in tijd en/of inspanningen en/of (on)gunstiger omstandigheden.

Ook kunnen verschillen op grond van aanleg en opleiding gerechtvaardigd zijn, maar dan alleen wanneer zulks voor een goede werking van de arbeidsmarkt noodzakelijk is. Verschillen, voortvloeiende uit tradities, relaties en macht (dus ook die tussen man en vrouw) zijn onaanvaardbaar.

Met het oog op het beleid, dat is gericht op een verbeterde werking van de arbeidsmarkt, is er binnen het inkomenstraject van minimum tot anderhalf à twee keer modaal nauwelijks meer ruimte voor verdere nivellering.

Wel is D'66 van mening dat het verantwoord en rechtvaardig is om mensen met een inkomen vanaf twee keer modaal, substantieel meer te laten inleveren dan degenen met een lager inkomen.

Waar nodig dient een herstructurering van de inkomensverhoudingen te worden gerealiseerd. In het inkomensverdelingsbeleid, dat tot dusver vrijwel uitsluitend op de hoogte van de inkomens was gericht, dient daartoe meer betekenis te worden toegekend aan de wijze waarop en de omstandigheden waaronder inkomens worden verdiend.

Vrouwen en mannen behoren, onafhankelijk van huwelijkse staat of leefvorm, gelijke kansen te hebben op het verkrijgen van arbeidsinkomens en op de bijbehorende sociale voorzieningen. Zolang echter nog niet van alle vrouwen kan worden verwacht dat zij volwaardige betaalde arbeid verrichten en in hun eigen onderhoud kunnen voorzien, kan in de fiscale wetgeving hiermee rekening worden gehouden, o.m. door de mogelijkheid van overheveling van de per individu vast te stellen belastingvrije som.

Overigens dient het beginsel van individualisering in de belastingwetgeving onverkort te worden toegepast.

Deze geïntegreerde visie op een geëmancipeerd inkomensverdelingsbeleid zal in de komende kabinetsperiode moeten worden uitgewerkt.

Tevens dient het inkomenspolitieke instrumentarium, dat op het ogenblik opvallend vaak een tijdelijk karakter draagt, te worden vernieuwd. Daartoe dient in de komen-

de kabinetsperiode een raamwet op de inkomensvorming tot stand te worden gebracht.

De inkomenspolitiek die ons voor ogen staat is onuitvoerbaar zonder openbaarheid van alle inkomens. Belangrijk onderdeel van de door ons voorgestane politiek terzake is het loonbeleid. Wij menen dat alle in de toekomst af te sluiten CAO's (ook die welke - zie hiervoor - in de plaats dienen te komen van het huidige trendvolgerssysteem) beoordeeld dienen te worden door een nieuw te vormen en door de regering te benoemen College van Rijksbemiddelaars Nieuwe Stijl, dat alle CAO's toetst aan de hiervoor genoemde normen van rechtvaardiger inkomensverdeling. CAO's, die een negatieve bijdrage leveren tot rationalisering van de inkomensverdeling kunnen door dit College dan onverbindend verklaard worden. Wij willen voor dit nieuwe inkomensbeleid de term begeleide inkomenspolitiek introduceren.

RENOVATIE VAN HET FISCAAL BELEID

Wij zijn van mening dat loon- en inkomstenbelasting nauwelijks een rol zullen kunnen spelen bij het inkomensverdelingsbeleid, aangezien verhoging van de progressie alleen zal leiden tot vergrote afwentelings- en ontduikingsmechanismen.

Wel dienen die mechanismen beteugeld te worden door beperking van fiscale aftrekposten met een consumptief karakter (in de ruimste zin). Zo dit mocht leiden tot sterk verhoogde belastingopbrengsten, dient verlaging van de tarieven overwogen te worden. Heffing van inkomstenbelasting dient zoveel mogelijk inflatieneutraal te zijn. Plannen in die richting, zoals voorgesteld door prof. Hofstra, verdienen daarom serieuze heroverweging, zowel voor wat betreft de 'privé-' als de ondernemingssfeer. In principe zijn wij voorstander van vermogenswinstbelasting.

De redelijkheid vergt dan dat ook vermogensverliezen daarbij betrokken worden.

Rationalisering van de belastingheffing kan tot niet onaanzienlijke besparingen leiden.

Wij zijn van oordeel dat de huidige fiscale rentevrijstelling voor particulieren te laag is. De hoogte van deze vrijstelling moet worden afgestemd op het huidige renteniveau voor particuliere besparingen. Ook een optrekking van de vrijstelling van dividendbelasting voor particulieren beantwoordt aan dit doel.

CONSUMENTEN- EN CONSUMPTIEBELEID

Wij achten het van belang dat de goederen en diensten die aan de gemeenschap worden aangeboden, naar hoeveelheid, samenstelling en produktiewijze zoveel mogelijk aansluiten bij de behoeften en wensen van de burgers. Dat kan alleen als de wensen van de consumenten niet slechts duidelijk tot uiting komen, maar dan ook daadwerkelijk van invloed zijn op het wat en hoe van de consumptie.

Tegen deze achtergrond ondersteunen wij vanzelfsprekend de vijf rechten van de consument, te weten het recht op bescherming van veiligheid en gezondheid, het recht op voorlichting en vorming, het recht op bescherming van economische belangen, het recht op medezeggenschap en vertegenwoordiging, het recht op schadevergoeding.

De positie van de consument moet daarom versterkt worden.

Informatieve etikettering

Deze moet wettelijk verplicht worden: niet alleen voor levensmiddelen, maar ook voor alle andere produkten.

De informatie moet o.a. in de Nederlandse taal gesteld zijn. Dit kan gerealiseerd worden door bijv. wijziging (aanvulling) van de Warenwet in die zin.

Ongewijzigd: VP '81 p.23 linker kolom r. 65 t/m p. 25 rechter kolom r.30. R. 31 tot eind vervalt.

V EDUCATIE

gewijzigd: blz. 25, rechter kolom, regel 43-60:

Financiering/Bezuinigingen

In ons land kennen wij het grote goed van de financiële gelijkstelling tussen openbaar en bijzonder onderwijs. Dit systeem werkt echter niet goed in die gevallen waarin het openbaar onderwijs gelden nodig heeft voor noden die het bijzonder onderwijs niet kent. Daarom is D'66 voor een bijstelling van het systeem van financiële gelijkstelling, waarbij elke school een gelijk basisbedrag krijgt, dat per school aangevuld wordt met een toeslag op grond van nader te omschrijven bijzondere omstandigheden.

Door de daling van het leerlingenaantal zal het aandeel van de onderwijsuitgaven in de Rijksbegroting dalen. Er zijn echter ook nieuwe beleidsterreinen die financiële middelen zullen vergen zoals de volwasseneneducatie, het onderwijsstimuleringsbeleid en de overgang naar een multicultureel gericht onderwijs. D'66 wil dat deze beleidsterreinen prioriteit krijgen. Daarnaast zal er geld nodig zijn, zeker in de start fase, voor het voortgezet basisonderwijs. Bij een toenemende financiële problematiek roept dit de vraag op waar D'66 op de onderwijsbegroting zou willen bezuinigen: D'66 is er op uit de werkgelegenheid in het onderwijs zoveel mogelijk intact te laten. Op het deel van de onderwijsbegroting dat niet uit salarissen e.d. bestaat kan nauwelijks nog bezuinigd worden.

D'66 kiest daarom voor een verlaging van de salarissen van nieuw aan te stellen onderwijsgeven. Met name denken wij daarbij aan verlaging van de salarisschaal voor eerstegraadsleraren tot schaal 130 van het BBBRA. Dit zou ook heel goed passen in ons streven naar een tweegradensysteem voor het voortgezet onderwijs. Deze verlaging voor eerstegraadsleraren dient dan wel te passen in een algehele herziening van de salarissystematiek voor ambtenaren. Door de niet te beïnvloeden daling van het leerlingenaantal zal een aantal onderwijsgeven zeker niet langer in het onderwijs werkzaam kunnen zijn. Voor hen wil D'66 adequate omscholingsmogelijkheden bevorderen. In het kader van bezuinigingen dient voorts nader onderzocht te worden of een verandering van beheersvormen van het openbaar onderwijs, zoals onder "democratisering en decentralisatie" is aangegeven, in het licht van de conclusies waartoe de commissie Londo van het lager onderwijs is gekomen, tot besparingen zou kunnen leiden. Een soortgelijk onderzoek dient ook plaats te vinden ten aanzien van de Rijksscholen voor voortgezet onderwijs. Verder verwacht D'66 veel van een andere systematiek van de Rijksbegroting, waarbij suggesties van de commissie Vónhoff t.a.v het zg. "horizontaal begroten" worden opgevolgd. De ambtenarensalarissen lenen zich bij uitstek hiervoor: zo zou een beëindiging van het opbouwen van pensioenrechten over "overuren" voor het onderwijs aanzienlijke besparingen kunnen opleveren.

gewijzigd: blz. 25, rechter kolom regel 76 tot blz 26, linker kolom, regel 43:

Voortgezet onderwijs

Het beleid wordt gericht op de doorbreking van het huidige categoriale stelsel in de eerste fase van het voortgezet onderwijs. Uitgangspunten daarbij zijn:

- uitstel van verplichte studie- en beroepskeuze
- voortzetting van het streven van de basisschool om door middel van aanbidding van een gedifferentieerd onderwijs alle leerlingen gelijkwaardige mogelijkheden te bieden hun talenten te ontplooien
- verbreding van het onderwijs- en vormingsaanbod: naast de ontwikkeling van bekwaamheden op het gebied van de creatief/artistieke, technische, huishoudelijke en sociale vaardigheden
- aanbieden van passende onderwijsleersituaties voor zowel individuele als sociale ontwikkelingen.

Als een wettelijke basis voor een dergelijk beleid wordt zo spoedig mogelijk een voorbereidingswet voortgezet basisonderwijs ingediend, die in eerste instantie regelingen bevat voor de uitbreiding en de bekostiging van experimenten en projecten en voor de realisering van de daarbij noodzakelijke voorwaarden.

Om perspectief en samenhang in dit beleid te verzekeren en een grondslag te bieden voor de criteria ter evaluatie daarvan, zal tevens met de onderwijsorganisaties overleg moeten worden gevoerd over de opzet en inhoud van een nieuw stelsel van voortgezet onderwijs. Onder meer aan de hand van een voorstel tot uitbreiding van de voorbereidingswet in die zin, zal de Kamer daarover uiterlijk in 1983 moeten kunnen beslissen.

D'66 is van mening dat thans nog niet de vraag beantwoord kan worden wanneer een nieuw schooltype in het voortgezet onderwijs moet zijn gerealiseerd en hoe pluriform dat schooltype kan zijn. D'66 is er voorstander van gedurende tenminste 10 jaar het voortgezet basisonderwijs te ontwikkelen naast het huidige stelsel. Mede afhankelijk van de belangstelling kan dan beslist worden over de integrale invoering van het voortgezet basisonderwijs.

Los van de hierboven genoemde beleidsdoelen op middellange en lange termijn is D'66 van mening dat in het kader van de bestaande wetgeving in het voortgezet onderwijs op korte termijn nog een groot aantal verbeteringen kan worden aangebracht.

Urgent vindt D'66 een andere planningssystematiek in het voortgezet onderwijs. Nu worden scholen gesticht of uitgebreid op basis van de keuze naar levensbeschouwelijke richting in het basisonderwijs. Dit automatisme is achterhaald, D'66 wil bijvoorbeeld d.m.v. enquêtes de stichting van scholen nauwer laten aansluiten bij de voorkeuren van de ouders. Daarbij gaat het niet alleen om de levensbeschouwelijke richting van de school, maar ook om de pedagogisch-didactische richting. Eveneens urgent vinden wij dat in het voortgezet onderwijs, maar ook in het basisonderwijs, de leerlingen voorbereid worden op de komende informatiemaatschappij. D'66 heeft op dit punt een voorstel gelanceerd (zie paragraaf informatiebeleid en automatisering).

VI VREDE EN VEILIGHEID

VI-a Mensenrechten

De bescherming van de fundamentele rechten van de mens, zoals verwoord in de universele Verklaring en in de beide mensenrechtverdragen, dient een van de centrale elementen te zijn van het gehele overheidsbeleid. D'66 acht naleving van de fundamentele normen ten aanzien van de rechten van de mens zo essentieel dat bij grove en voortdurende schending daarvan andere waarden, zoals die van handelsbevordering of hulp aan ontwikkelingslanden ervoor moeten wijken.

par. VI-a wordt VI-b

Toevoegen aan VI -c

Te denken valt aan registratie van wapentransacties.

Afghanistan.

Nederland dient, o.a. in Europees verband, initiatieven te stimuleren en te ondersteunen die erop zijn gericht te bereiken dat de Sovjettroepen, die dat land zijn binnen gevallen, worden teruggetrokken en dat het Afghaanse volk in vrijheid zijn recht op zelfbeschikking kan uitoefenen. Bijzondere aandacht dient ondertussen gegeven te worden aan de opvang en ondersteuning van de nu ca 3 miljoen vluchtelingen in de buurlanden van Afghanistan.

Toevoegen aan VI -d

Polen.

De gebeurtenissen in Polen hebben echter opnieuw aangetoond dat de Sovjet Unie de Oost-europese landen zeer weinig ruimte laat voor een ontwikkeling naar grotere zelfstandigheid en naar een maatschappelijke inrichting die meer overeenstemt met de wensen van de eigen bevolking. Zolang de staat van beleg niet is opgeheven, de politieke gevangenen niet zijn vrijgelaten en de dialoog met de vakbonden en met de kerk niet is hersteld kan er van verbetering in de Oost-Westrelaties geen sprake zijn.

par. VI-d t/m VI-j wordt VI-e t/m VI-k

Toevoegen aan VI-k

Nuchtere en zakelijke beoordeling van de veiligheidssituatie tegen de achtergrond van enerzijds de wens tot vermindering van de kerntaken - een wens die extra kosten voor conventionele bewapening met zich mee kan brengen - en anderzijds de financieel-economische situatie van het land, dient maatstaf te zijn. Bij noodzakelijke algemene bezuinigingen zal Defensie niet bij voorbaat uitgesloten kunnen worden. De in het kader van het Lange Termijn Defensie Programma (LTDP) overeengekomen reële stijging van ca 3% per jaar moet dan ook regelmatig opnieuw worden bezien.

Toevoegen aan VI-1

De Europese Politieke Samenwerking (de EPS) moet versterkt en qua activiteiten uitgebreid worden. Institutionalisering door middel van een zelfstandig secretariaat en het betrekken van de Europese Commissie als volwaardig lid in de EPS-structuur is hierbij voorwaarde.

Versterking institutionele structuur

Ook de institutionele structuur van de Europese Gemeenschappen heeft versterking nodig. D'66 acht voorts de konsekwente toepassing van meerderheidsbesluiten, waar voorgeschreven in het Verdrag van Rome, van groot belang. D'66 acht de macht van de Raad van Ministers te groot. Daarom moeten de positie en bevoegdheden van het Europees Parlement en de Commissie versterkt en uitgebreid worden. Het Parlement moet inspraak krijgen in de benoeming van de Commissievoorzitter, waarna deze op zijn beurt dient in te stemmen met de aanstelling van de overige Commissieleden. Jaarlijks dient de Commissie een beleidsprogramma op te stellen, dat dan aan het Europees Parlement moet worden voorgesteld.

Europese werkloosheidsbestrijding

Het niveau van de werkloosheid in de tien Europese lidstaten is volstrekt onaanvaardbaar. Oplossingen daarvoor kunnen niet alleen op nationaal niveau gevonden worden, maar moeten gepaard gaan aan een krachtige ontwikkeling van het industriële en sociale beleid van de Europese Gemeenschap. (zie hiervoor ons Europees Programma).

Europees milieubeleid

Onder geen beding mogen de economische omstandigheden gebruikt worden als alibi voor aantasting van de gemeenschappelijke aanpak van milieuproblemen. Zo zal Nederland druk moeten blijven uitoefenen op de Rijnoverstaten en met name Frankrijk, om tot echte sanering van de Rijn te komen, zoals Nederland ook bij andere grensoverschrijdende problemen op het gebied van milieu- en natuurbescherming moet doen.

Europees landbouwbeleid

Gezien de onbetaalbaar wordende overproductie in belangrijke sectoren van de landbouw zijn productiebeheersende maatregelen (zoals in de vorm van bedrijfsgewijze contingentering) onvermijdelijk. Deze moeten leiden tot ontlasting van het budget, een beter marktevenwicht en voldoende prijsgaranties voor de agrarische inkomens. (Zie voorts hfdst IV- en ons Europees Programma).

Europees energiebeleid

Een Europees energiebeleid dient ontwikkeld te worden, in eerste instantie gericht op energiebesparing. Toepassing van kernenergie dient, zolang daaraan verbonden problemen niet opgelost zijn, geen deel uit te maken van het Europees energiebeleid.

Ontwikkelingssamenwerking

Europa zal zijn inspanningen op dit gebied moeten vergroten, o.m. door verruiming van de handelsmogelijkheden van de Derde Wereld (zie ook hfdst VI-).

De recente uitbreiding van de Europese Gemeen-

schap dwingt ons de vraag onder ogen te zien of de Gemeenschap nog langer van een systeem van twee snelheden kan afzien. Dit betekent dat de doelstelling Europese integratie voor alle lidstaten in gelijke mate blijft gelden, maar dat bepaalde staten dit later zullen bereiken dan andere.

Emancipatie binnen Europa

Een emancipatiebeleid zoals wij dat voorstaan (zie hfdst II-d) moet ook in Europees verband krachtig worden nagestreefd en in de samenstelling van de vertegenwoordigende en bestuurlijke lichamen zijn afspiegeling vinden.

Een vreedzame en rechtvaardige wereld.

Een werkelijk vreedzame en rechtvaardige wereld behoort, misschien, tot het rijk der illusies en utopieën, maar dat betekent niet dat we daar niet naar moeten streven. Het buitenlands beleid dient daarom gericht te zijn op de opbouw van een internationale rechtsorde, op vermindering van de welvaartsverschillen in de wereld, stimulering van het respect voor de mensenrechten en het bevorderen van het begrip en het bereiken van vertrouwen. Het meest geëigende kader hiervoor blijft de Organisatie van Verenigde Naties. Nederland dient het werk hiervan met kracht te ondersteunen evenals dat van de ermee verbonden Geneefse Ontwapeningscommissie. Pogingen tot verbetering van het functioneren van deze organen dient te worden aangemoedigd en gesteund. In de huidige wereld is echter ook een negatief veiligheidsbeleid d.w.z. handhaving van een verdedigingsapparaat nog wel noodzakelijk.

VI -m Zuidelijk Afrika Zuid-Afrika

De apartheid in Zuid-Afrika leidt niet alleen tot onderdrukking in eigen land, maar ook tot agressie tegen buurlanden. De supermachten raken in gevaarlijke mate betrokken bij deze gewapende conflicten.

Extra steun voor de zgn. "frontlijnstaten." Deze steun moet die staten op korte termijn helpen het hoofd te bieden aan de problemen die de vluchtelingenstroom en de economische dwangmaatregelen veroorzaken. Op langere termijn moet deze steun ertoe bijdragen de frontlijnstaten economisch onafhankelijk van Zuid-Afrika te maken.

Namibië

Tot deze druk behoort o.m. het niet langer verkrijgen van Namibisch uranium en het bij de leden van de zgn. Westelijke Contactgroep aandringen op het versnellen van hun bemiddelingswerkzaamheden. Dit is des te urgenter nu het achterwege blijven van een oplossing voor Namibië aanleiding is geworden voor een Zuid-Afrikaanse beheersing van Zuid-Angola.

VI -n Suriname

Met volledige respectering van de onafhankelijkheid van Suriname dient Nederland te doen wat in zijn vermogen ligt om de democratie daar te bevorderen. Voortzetting van de ontwikkelingsamenwerking is een verplichting waaraan Neder-

land zich niet mag onttrekken. Herooverweging daarvan zou, als bij andere concentratielanden, slechts mogelijk zijn in het geval van grove en voortdurende "schendingen van de mensenrechten".

VI-o Midden Amerika

Het gerechtvaardigd verzet tegen uitbuiting en onderdrukking door oligarchieën en militaire dictaturen is in de landen van Midden-Amerika helaas in het spanningsveld van de Oost-West tegenstelling komen te staan, en is mede terecht gekomen in een spiraal van uitzichtloos geweld. Het Nederlands beleid dient gericht te zijn op:

- terugdringing van de inmenging door de supermachten;
- steun aan alle interne krachten die echte democratische en sociale hervormingen nastreven;
- voortzetting van de steun aan Nicaragua, waarbij handhaving van het pluriforme karakter van de samenleving wordt bevorderd;
- een politieke oplossing van de strijd in El Salvador, waarbij de guerrilla als onderhandelingspartner wordt erkend.

VI-q Ontwikkelingssamenwerking

1e zin: 800 miljoen wordt: 1 miljard

regel 27: kopje luidt nu:

Economische arbeidsverdeling tussen Noord en Zuid.

Toevoegen aan VI -q

Relatie ontwikkelingssamenwerking en de Nederlandse economie

D'66 erkent dat er een relatie is tussen ontwikkelingssamenwerking en de Nederlandse economie, zowel in termen van beschikbaarheid van goederen en diensten als voor wat betreft directe en indirecte effecten op de werkgelegenheid. Deze relatie kan waar mogelijk worden versterkt, mits de behoeften en prioriteiten van de ontwikkelingslanden bij de beslissingen prevaleren en in de beleidsuitvoering zorgvuldig in het oog wordt gehouden dat ontwikkelingsamenwerking en exportbevordering in de praktijk overlappen kunnen en zullen vertonen maar niettemin wezenlijk verschillende doelstellingen hebben.

Nationale Commissie Bewustwording Ontwikkelingssamenwerking (NCO)

Het handhaven of verbreden van het draagvlak in de Nederlandse samenleving voor de ontwikkelingssamenwerking is van belang. In dat kader hecht D'66 grote waarde aan de NCO. De NCO is bedoeld om mensen kritisch bewust te maken van de problemen, niet om het door Nederland gevoerde beleid uit te leggen en te ondersteunen. Daarom is een grote mate van autonomie van de organisatie gewenst, o.a. d.m.v. een programsubsiemodell. Wel moet de organisatie slagvaardiger kunnen functioneren en moet erop worden toegezien dat de projecten ontwikkelingsrelevant zijn en dat het relatieve gewicht van de verschillende stromingen in de Nederlandse samenleving voldoende tot uiting komt in het geheel van activiteiten.

Kwaliteitsverbetering

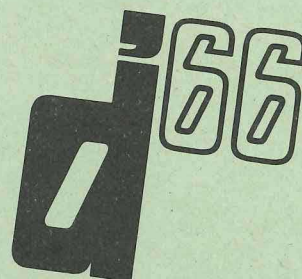
Ter verhoging van de kwaliteit van de Nederlandse hulpverlening willen wij maatregelen uitgevoerd zien op het terrein van:

- decentralisatie van uitvoeringsbevoegdheden naar Ambassades in ontwikkelingslanden en naar met de leiding van projecten en programma's belaste experts;
- grotere aandacht voor uitbesteding van activiteiten;
- betere aansluiting bij in Nederland bestaande kennis en ervaring op het terrein van ontwikkelingssamenwerking;
- betere inschakeling van in de betrokken landen aanwezige deskundigheid.

Vlugschrift
Wie wil notuleren voor de partij? Van een kleine vergadering tot een groot congres. Incidenteel of voor een lange re tijd. Liefst stenografen. Interesse in vlugschrift? Bel of schrijf naar Marin Engelhard, hoofd algemene zaken op het landelijk secretariaat. Bezuidenhoutseweg 195, 2594 AJ DEN HAAG tel. 070 - 858303 (tijdens de kantooruren).

GIRO 1.000.000, DAAR MOETEN WE HET VAN DOEN!
Nog altijd bestaat giro 1.000.000 t.n.v. het verkiezingsfonds van D'66. Op die rekening is plaats voor kleine en grote stortingen. Alles is welkom! Wie over de afrekbaarheid van giften het fijne wil weten stelle zich in verbinding met de Penningmeester van D'66 op het adres van het secretariaat van de partij.

HELP, HELP!
Het campagneteam zit dringend verlegen om mensen die voor kortere of langere tijd het team (gratis voor niks) willen bijstaan met allerlei karweitjes. Elk uur bijstand is meegenomen. Wie niet uitsluitend linkse handen heeft stelle zich in verbinding met Marjoleyn Engwirda, die tijdens kantooruren bereikbaar is op nummer 070 - 832468. Stroop uw mouwen eens even op voor D'66. Voldoening wordt uw deel!

**UW STEMBILJET MOET UITERLIJK
13 JULI IN DEN HAAG ZIJN**